

Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ
ΕΝ ΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΩ ΔΥΤΙΚΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ*

(Σύντομος ιστορική επισκόπησις)

Γ Π Ο
ΓΕΩΡΓΙΟΥ Π. ΠΑΤΡΩΝΟΥ, Δρ. Θ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ «ΑΠΟΜΥΘΕΥΣΕΩΣ»

ΤΟΥ R. BULTMANN

ΕΝ ΤΩ ΣΥΓΧΡΟΝΩ ΠΕΡΙ ΕΣΧΑΤΟΛΟΓΙΑΣ ΔΙΑΛΟΓΩ

Ἡ πλέον ριζοσπαστικὴ προσπάθεια ἀντιμετωπίσεως τῆς ἐσχατολογίας τῆς Κ. Διαθήκης εἶναι ἐκείνη τῆς «ἀπομυθεύσεως» τοῦ εὐαγγελικοῦ μηνύματος ἐκ πάντων τῶν ἐσχατολογικῶν αὐτοῦ στοιχείων. Ἡ περίπτωσις τῆς θεωρίας τῆς «ἀπομυθεύσεως» ὑπὸ τοῦ Rudolf Bultmann εἶναι ὅλως ἰδιάζουσα, ἐν τῷ συγχρόνῳ περὶ ἐσχατολογίας διαλόγῳ, διὰ τοῦτο καὶ ἐρευνᾶται ἐνταῦθα κεχωρισμένως. Ἐνεκα δὲ τῆς ἀντιθέσεως τοῦ Bultmann πρὸς τὰς προσπαθείας τῆς μεγίστης πλειοψηφίας τῆς συγχρόνου ἐρμηνευτικῆς θεολογίας πρὸς ἀναγνώρισιν τοῦ ἱστορικοῦ καὶ ἐσχατολογικοῦ στοιχείου τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Ἰησοῦ, ἐθεωρήσαμεν προτιμότερον νὰ μελετήσωμεν τὴν περίπτωσιν αὐτοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ θέσει, μετὰ δηλ. τὴν ἐξέτασιν τοῦ σχετικοῦ κεφαλαίου περὶ συνθέσεως τῶν ἀντιθέτων ἀντιλήψεων, ἵνα φανοῦν σαφέστερον αἱ διαφοραὶ ἀλλὰ καὶ ἡ κριτικὴ ἐπιχειρηματολογία ἀμφοτέρων.

Ἡ σύγχρονος φιλελευθέρᾳ θεολογικῇ ἔρευνα, ὡς γνωστόν, ἔθεσεν ὡς ἐν ἐκ τῶν ἐνδιαφερόντων αὐτῆς τὴν διερεύνησιν τῆς σχέσεως μεταξὺ τοῦ ἱστορικοῦ κηρύγματος τοῦ Ἰησοῦ τῶν Εὐαγγελίων καὶ τοῦ κηρύγματος τῆς Ἐκκλησίας. Τοῦτο δὲ πράττει μετὰ πολλῆς ἐπιμονῆς, διότι δὲν ἀποδέχεται τὴν ἄποψιν πολλῶν συγχρόνων μελετητῶν, οἱ ὅποιοι διαβεβαιοῦν ὅτι ἡ μόνη καὶ βασικὴ διαφορά, τὴν ὁποίαν εὐρίσκουν μεταξὺ τῶν δύο τούτων κηρυγμάτων, εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι διὰ μὲν τὸ κήρυγμα τοῦ Ἰησοῦ ἡ ἀποφασιστικὴ στιγμή

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 305 τοῦ προηγουμένου τεύχους.

τῶν ἐσχάτων τοποθετεῖται ἐν τῷ ἐγγύς μέλλοντι, ἦτοι ἐν τῷ προσώπῳ Αὐτοῦ, διὰ δὲ τὴν Ἐκκλησίαν ἡ αὐτὴ στιγμή εὐρίσκεται πλέον ἐν τῷ παρελθόντι¹.

Αἰτία αὐτῆς τῆς ρήξεως μεταξύ φιλελευθέρας σύγχρονου θεολογίας καὶ παραδοσιακῆς τοιαύτης, ὡς ἀντιλαμβάνεται τις, εἶναι τὸ ἐντόνως ὑπάρχον ἐσχατολογικὸν στοιχεῖον ἐν τῷ εὐαγγελικῷ κηρύγματι καὶ τῇ πίστει τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἡ περὶ ἐσχάτων διδασκαλία τῆς Κ. Διαθήκης, μὲ κέντρον τὴν δευτέραν ἔλευσιν τοῦ Κυρίου καὶ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἐπέσυρε τὸ ἔντονον ἐνδιαφέρον τῆς κριτικῆς ἐρεύνης καὶ ἐπέπρωτο αὕτη νὰ καταστῇ ὁ κεντρικὸς ἄξων τῆς καθόλου θεολογικῆς σκέψεως καὶ ἐρεύνης τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος.

Ἐὰν ὁμως δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι ἡ σύγχρονος ἱστορικὴ κριτικὴ συζήτησις περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ οὐσιαστικῶς ἤρχισεν, ὡς ἤδη ἐν τῷ Α' Κεφαλαίῳ ἐπεσημάνθη, διὰ τοῦ J. Weiss, τότε δύναται νὰ λεχθῇ μετὰ μεγαλυτέρας βεβαιότητος, ὅτι ὁ σπουδαιότερος συνεχιστὴς αὐτῆς εἶναι ὁ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας μαθητὴς τοῦ Weiss κορυφαῖος βιβλικὸς ἐρευνητὴς Rudolf Bultmann. Διὰ τοῦ Bultmann ἡ πλέον ριζοσπαστικὴ προσπάθεια ἀντιμετωπίσεως τῆς ἐσχατολογίας τῆς Κ. Διαθήκης, ἐκείνη δηλ. τῆς «ἀπομυθεύσεως» τοῦ εὐαγγελικοῦ μηνύματος ἐκ πάντων τῶν ἐσχατολογικῶν αὐτοῦ στοιχείων, εἰσῆλθεν εἰς τὴν σύγχρονον συζήτησιν.

Ὁ Bultmann, εἷς ἐκ τῶν κυριωτέρων κριτικῶν τῆς Κ. Διαθήκης καὶ πιθανῶς ὁ ἀντιπροσωπευτικώτερος ἐρμηνευτὴς καὶ φορεὺς τοῦ νέου ἀντιεσχατολογικοῦ πνεύματος, ἐξ ἐπόψεως ἐρμηνευτικῆς, ἔδωκε νέαν καὶ οὐσιαστικὴν ὠθησιν εἰς τὴν κυριαρχοῦσαν ἐν τῇ Δύσει, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος, κριτικὴν τῆς «μορφοῖστορικῆς» Σχολῆς («Formgeschichtliche Schule»), ἥτις καὶ ἠγγήθη ἐν συνεχείᾳ οὐσιαστικῶς τῆς νέας ἐρεύνης καὶ τροφῆς τῆς θεολογίας. Θέσας δὲ ὁ ἴδιος ὡς βασικὰς προϋποθέσεις τῆς θεολογίας τοῦ νεο-καντιανισμῶν καὶ τὴν ὑπαρξιακὴν φιλοσοφίαν τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος, ἐπροχώρησεν εἰς τὴν «ἀπο-εσχατολογικοποίησιν» («de-escatologisation») τοῦ καινοδιαθητικοῦ μηνύματος, γεγονόςς τὸ ὅποῖον ἐχαρακτήρισε τελικῶς τὴν ὅλην προσπάθειαν τῆς μπουλτμανείου θεολογίας τῆς «ἀπομυθεύσεως».

Ὁ R. Bultmann, μαθητὴς τοῦ W. Herrmann καὶ τοῦ E. Troeltsch², θεωρεῖται ὁ σπουδαιότερος ἐρμηνευτὴς τῆς ἐννοίας τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, δεχθεὶς μεγάλην ἐπίδρασιν ὑπὸ τῶν διαλεκτικῶν θεολόγων K. Barth, Fr. Gogarten καὶ E. Thurneysen. Οὗτος ἠκολούθησε πιστῶς τὴν ἄκρως φιλελευ-

1. Πρβλ. R. H. Fuller, *The Mission and Achievement of Jesus*, σελ. 120.

2. Ὡς ἐπίσης καὶ τῶν K. Müller, A. Jullicher, J. Weiss, W. Heitmüller, H. Gunkel καὶ W. Wrede, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα δεικνύουν τὴν μαθητείαν καὶ τὴν μετοχὴν τοῦ Bultmann εἰς τὰς αὐστηρὰς τάσεις τῆς ἱστοριοκριτικῆς καὶ θρησκευτολογικῆς μεθόδου (βλ. M. A. ΣΙΩΤΟΥ, *Μπουλτμαν Ροδόλφος*, ἐν Θ.Η.Ε. τόμ. 9ος, Ἀθῆναι 1966, στ. 188).

θέραν παράδοσιν τῆς Κριτικῆς Σχολῆς, ἡ ὁποία ἤρχισε διὰ τοῦ D. F. Strauss, ἐσυνεχίσθη διὰ τῶν W. Wrede, J. Wellhausen καὶ W. Bousset καὶ κατέληξε διὰ τοῦ M. Dibelius εἰς τὴν μέθοδον τῆς ἱστορίας τῶν φιλολογικῶν μορφῶν («Formgeschichtliche Methode») ἐρεύνης³. Οὗτος, παλαιότερον, ὡς εἷς τῶν συνεργατῶν τοῦ εὐρυτέρου κύκλου τοῦ K. Barth⁴, υἱοθέτησε τὸ σύνθημα τῆς ἐποχῆς, τὸ ὁποῖον ἀφεώρα εἰς τὸ ἐσχατολογικὸν θέμα καὶ δι' ἰδιαιτέρας προσωπικοῦ προγράμματος εἰσήλθεν ἐντὸς τοῦ χώρου τῶν θεολογικῶν συζητήσεων.

Ἡ ἐμφάνισις, κατὰ τοὺς ταραχώδεις χρόνους τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου, τῆς θεολογίας τοῦ Bultmann, διὰ τοῦ εἰδικοῦ προγράμματος αὐτοῦ περὶ («ἀπομυθεύσεως») («Entmythologisierung») τοῦ βιβλικοῦ μηνύματος καὶ διὰ μιᾶς ἐντόνου ἀποκλίσεως πρὸς τὰ ποικίλα ἐσχατολογικὰ προβλήματα, ἔγινεν εὐπρόσδεκτος μετ' ἐνθουσιασμοῦ μεγάλου ὑπὸ πολλῶν συγχρόνων μελετητῶν⁵. Εἰς τὴν ἀποδοχὴν ταύτην συνετέλεσε κυρίως ἡ ἀνθρωπολογικὴ προσπτικὴ τοῦ θεολογικοῦ προγράμματος τοῦ Bultmann, ἡ ὁποία παρουσιάσθη ὡς σοβαρά τις ἔκθεσις τῶν βιβλικῶν ἀνθρωπολογικῶν στοιχείων πρὸς διακονίαν τοῦ ἀγωνιῶντος καὶ προβληματιζομένου συγχρόνου ἀνθρώπου. Ὁμολογουμένως, ὁ Bultmann, «κατανοήσας ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἐκ τῶν συγχρόνων θεολόγων τὴν σοβαρότητα τοῦ ἀνθρωπολογικοῦ προβλήματος, διὰ τὴν ἐρμηνείαν τῆς Κ. Διαθήκης, ἔθεσε τοῦτο εἰς τὸ κέντρον τοῦ βλου ἐρμηνευτικοῦ αὐτοῦ συστήματος, ὥστε καὶ νὰ κατηγορηθῆται ὅτι μετέτρεψε τὴν θεολογίαν εἰς ἀπλὴν ἀνθρωπολογίαν»⁶. «Ὅταν δὲ οὗτος κατενόησεν, ὅτι ὁ σύγχρονος ἀνθρωπος δὲν

3. Τὸ βιβλίον τοῦ R. BULTMANN, *Jesus*, Berlin 1926, δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς τὸ τελευταῖον ἔργον τῆς φιλελευθέρως ταύτης παραδόσεως τῆς Κριτικῆς Σχολῆς.

4. Ἐπὶ τῆς σχέσεως Barth καὶ Bultmann βλ. H. FRIES, *Bultmann-Barth und die Katholische Theologie*, Stuttgart 1955.

5. Τὸ πρόγραμμα «ἀπομυθεύσεως» προὔταθη ὑπὸ τοῦ Bultmann κατ' ἀρχὴν διὰ τοῦ συντόμου δοκιμίου *Neues Testament und Mythologie*, 1941 (βλ. Ἀγγλ. μετ., *New Testament and Mythology*, ἐν *Kerygma and Myth*, Bultmann and his Critics, *A Theological debate*, Ed. by H. W. Bartsch, London 1954) καὶ ἐσυνεχίσθη διὰ τῶν μελετῶν αὐτοῦ: *Theologie des Neuen Testaments*, Tübingen 1948 (Ἀγγλ. μετ., *Theology of the New Testament*, Vol. I, London 1952, Vol. II, London 1955)· *Essays Philosophical and Theological*, London 1955· *History and Eschatology* (*The Gifford Lectures* 1955) κ.ά.

6. M. A. ΣΙΩΤΟΥ, Ἰστορία καὶ Ἀποκάλυψις κατὰ τὴν ἐπιστήμην τῆς Κ. Διαθήκης, Θεσσαλονικὴ 1953, σελ. 69. Πρβλ. τὰ ἔργα τοῦ R. BULTMANN, *Der Mensch Zwischen der Zeiten nach dem Neuen Testament*, ἐν *Man in God's Desing According to the New Testament*, ἔκδ. Studiorum Novi Testamenti Societas 1952, σελ. 39 ἐξ.· *Das Problem der Hermeneutik*, ἐν *Zeitschrift F. Theol. U. Kirche* 1950, σελ. 47 ἐξ.· *Theologie des Neuen Testaments*, Tübingen 1948· *Kerygma und Mythos*, I², σελ. 22, 87 ἐξ., 126, 212 καὶ II, σελ. 19 καὶ E. STEINBACH, *Mythos und Geschichte*, Tübingen 1951, σελ. 27 ἐξ.

ἀπεδέχετο τὸ βιβλικὸν κήρυγμα, κυρίως διότι ἐθεώρει ὅτι τοῦτο ἐξετίθετο ὑπὸ μορφῆν μύθου ἐν τῇ Βίβλῳ, ἔκρινεν ἀναγκαίαν τὴν προσπάθειαν τῆς ἐρμηνευτικῆς διὰ τὴν «ἀπομύθευσιν» αὐτοῦ.

Τὸ πρόγραμμα ὅμως τῆς «ἀπομυθεύσεως» τοῦ Bultmann, στηριχθὲν βασικῶς ἐπὶ ἐσφαλμένων ἀντιλήψεων καὶ παρερμηνείας τοῦ βιβλικοῦ προβλήματος τοῦ «μύθου»⁷, ἐτέθη ὑπὸ ἀμφισβήτησιν, ἰδιαιτέρως ὑπὸ τῶν ἐρμηνευτῶν τῆς Biblical-fundamentalist Θεολογίας καὶ ἐκείνων τῆς βιβλικῆς θεολογίας τῆς Σχολῆς τοῦ Barth⁸, διότι μόνον οὗτοι ἠδύνατο, ὡς ἐκ τῆς συγγενείας, νὰ ἀντιληφθοῦν τὸν κίνδυνον οὐχὶ ἀπλῶς ποιαῖς τινος ἐσφαλμένης ἐρμηνείας τῶν Γραφῶν καὶ παρανοήσεως τοῦ πνεύματος τοῦ Εὐαγγελίου, ἀλλὰ πλήρους ἀπορρίψεως τῶν πλέον κεντρικῶν καὶ οὐσιωδῶν γεγονότων, τῶν ἐξιστορουμένων ὑπὸ τῶν ἱερῶν τῆς Βίβλου συγγραφέων⁹.

7. Πρβλ. Σ. Χ. ΑΓΟΥΡΠΙΔΟΥ, Χρόνος καὶ Αἰωνιότης, σελ. 17· Μ. Α. ΣΙΩΤΟΥ, Μπούλτμαν Ροδόλφος, στ. 193: «Ἡ Ὀρθόδοξος Θεολογία, παλαιὰ καὶ νεατέρα, διακρίνει καὶ αὐτὴ πάντοτε τὴν οὐσίαν τῆς διδασκαλίας τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸν αὐτῆς περίβλημα. Διὰ τῆς διακρίσεως ταύτης ἀσκεῖ καὶ αὐτὴ ἐν ὀρθόδοξον εἶδος «ἀπομυθεύσεως», τὸ τῆς ἀναγωγῆς ἐκ τῶν προσκαίρων εἰς τὰ αἰώνια καὶ ἐκ τῶν ἐγκοσμίων καὶ προσιτῶν εἰς τὰ ὑπερκόσμια καὶ τὰ ἀπρόσιτα. Διὰ τοῦτο καὶ δέχεται ὅτι εἶναι ἔργον τῆς ἱερᾶς ἐρμηνευτικῆς ἢ κατανόησις πασῶν τῶν ἐκφράσεων τῆς Ἁγίας Γραφῆς, οὐχὶ ὡς μύθων, ἀλλ' ὡς βοηθητικῶν μέσων, δι' ἐκάστην μάλιστα ἐποχὴν ἀναγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ βάθος τῶν ὑψηλῶν διδασκαλιῶν τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἀκόμη καὶ δι' αὐτῆς τῆς ἀλληγορικῆς ἐρμηνείας δὲν ἐπιτρέπεται νὰ νοηθῇ ἐξυπηρετουμένη ἢ θεωρία τῆς ἀπομυθεύσεως, καθόσον καὶ δι' αὐτῆς ἐκφράζεται ἢ τραγικότης τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ διαισθανομένου τὴν παρουσίαν τοῦ ὑπερφυσικοῦ, ταλαιπωρουμένου δὲ περὶ τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας αὐτοῦ». Πρβλ. J. COMBRIN, Ἐγκοσμικεύσεις: Μῦθοι, πραγματικότητες, προβλήματα (Ἑλλην. μετ. ἐκ τοῦ CONCILIUM, No 47, 1969, σελ. 103-111), ἐν Πρ. Θεολ. 3 (1970), σελ. 31: «Ἡ Βίβλος δὲν καταργεῖ τὸν μῦθον: καθορίζει μίαν ὀρισμένην σχέσιν μεταξὺ τοῦ ἀφάτου Θεοῦ καὶ τῆς μυθικῆς ἐκφράσεως». Ἐπίσης πρβλ. Α. Π. ΧΑΣΤΟΥΠΗ, Ἡ Οὐσία τῆς Θρησκείας, σελ. 177 καὶ Α. Ρ. HASTOUPIS, The Mythological Aspect of the Foreign Influences on the Old Testament Conception of the Kingdom of God, Evanston 1950.

8. Ἐπ' αὐτοῦ ἰδιαιτέρως βλ. τὸ ἔργον τοῦ K. BARTH, Rudolf Bultmann, ein Versuch ihm zu Verstehen, Zürich 1953, ἔνθα ἀσκεῖται δριμυτάτη κριτικὴ ἐπὶ τῆς ἐρμηνευτικῆς μεθόδου τοῦ Bultmann.

9. Ἡ οὐσία τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος, διατείνεται ὁ Bultmann, ἐκτίθεται ὑπὸ μορφῆν μυθολογικὴν ἐν ταῖς πηγαῖς τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἰωνίως προϋπάρχων καὶ προσλαμβάνων ἐν χρόνῳ ἀνθρωπίνην φύσιν, ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Χριστοῦ, καὶ διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐξιλεῶνων τὴν ἁμαρτίαν τῶν ἀνθρώπων, ὁ ἐγερεθεὶς ἐκ νεκρῶν, ἐμφανισθεὶς εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ καὶ ἀναληφθεὶς εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἀποστείλας τὸ Πνεῦμα ὡς ἐγγύησιν τῆς ἐν τῷ μέλλοντι ἀναστάσεως ἡμῶν, πάντα ταῦτα, ὡς σαφῆς «μυθολογία», δὲν δύναται νὰ γίνουσι ἀποδεκτὰ ὑπὸ τῆς συγχρόνου σκέψεως. «Ὅθεν, ἐὰν ὁ Χριστιανισμὸς θέλῃ νὰ ἐπιζήσῃ ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ὀφείλει νὰ προβῇ εἰς τὸ ἔργον τῆς «ἀπομυθεύσεως» (παρὰ L. MALEVEZ, Le Message Chrétien et le Mythe, Brussels 1954, Ἀγγλ. μετ., The Christian Message and Myth, The Theology of Rudolf Bultmann, London 1958, σελ. 12).

1. Ἐχει κατανοηθῆ ἤδη ἀρκούντως, ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε λεχθέντων, ἡ κεντρικὴ θέσις τῆς ἐσχατολογικῆς ἐλπίδος ἐν τῇ χριστιανικῇ πίστει. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἐρμηνευτικὴ προσπάθεια τῆς «ἀπομυθεύσεως» τοῦ Εὐαγγελίου ἐστράφη κυρίως πρὸς τὴν καινοδιαθηκικὴν ἐσχατολογία, ἡ ὁποία ἐφάνη εἰς τὸν Bultmann, ὅτι ἐδήλου ἐν βασικὸν παράδειγμα ὑπάρξεως μυθολογικῶν στοιχείων ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ. Τὴν «μυθολογικὴν» ταύτην ἐσχατολογία ἠθέλησεν ὁ Bultmann νὰ ἐρμηνεύσῃ διὰ τῆς μεθόδου τῆς «ὑπαρξιακῆς ἐρμηνείας» («Existential Interpretation»)¹⁰, ἥτις συνεπῶς κατέληξεν εἰς τὴν ἀπόρριψιν τῆς ἀπολύτου ἐσχατολογίας¹¹. Ὁ Bultmann, οὕτω, μετ' ἐμφάσεως συμπεραίνει ὅτι δὲν δυνάμεθα ἔτι πλέον νὰ προσβλέπωμεν εἰς τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου «ἐν νεφέλαις» τοῦ οὐρανοῦ, οὐδὲ εἰς τὴν ἐλπίδα τῆς συναντήσεως τῶν πιστῶν μετ' Αὐτοῦ κατὰ τὴν δευτέραν Παρουσία¹². Ἡ «μυθικὴ ἐσχατολογία», κατὰ τὸν Bultmann, «εἶναι ἀπαράδεκτος, διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον, ὅτι ἡ Παρουσία τοῦ Χριστοῦ δὲν ἐπραγματοποιήθη εἰσέτι, ὡς ἡ Καινὴ Διαθήκη ἀνέμενεν αὐτήν»¹³. Ἐπομένως καὶ «ὁ Χριστὸς ὡς ἐσχατολογικὸν γεγονός», ὅστις εἶναι μία γενικὴ ἰδέα, δύναται καὶ πρέπει ν' ἀπομυθευθῇ¹⁴.

Ἡ ἐσχατολογία, ἐν τοῖς ἐξῆς, καὶ πάλιν κατὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ Bultmann, δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς ἐλπίς τις εἰς ἐν αἰώνιον μέλλον, ἀλλὰ κυρίως, ἐν ὑπαρξιακῇ ἐννοίᾳ, ὡς εἷς «νέος τρόπος αὐτοκατανοήσεως τοῦ συγχρό-

10. Ὁ ὅρος οὗτος πιθανώτατα προέρχεται ἐκ τοῦ «Sein und Zeit» τῆς ὑπαρξιακῆς φιλοσοφίας τοῦ Martin Heidegger (Κ. Ε. ΠΑΠΑΗΓΕΤΡΟΥ, Πρόσωπα καὶ Θέματα, R. Bultmann, P. Tillich, D. Bonhoeffer, K. Rahner, Ἀνάτυπον, Ἀθήναι 1967, σελ. 4, σμ. 1).

11. Ἀσφαλῶς ὁ BULTMANN δὲν ἀρνεῖται ρητῶς τὴν ὑπαρξιν μιᾶς πέρας τοῦ τάφου πραγματικότητος, ἀλλ' ἐν τῷ ὅλῳ ἔργῳ αὐτοῦ διαφαίνεται χαρακτηριστικῆς τῆς σιωπῆ ἐπὶ τοῦ θέματος ἰδιαιτέρως τούτου, ἥτις σιωπῆ ἡρμηνεύθη ὡς ἀνομολόγητος ἀρνήσις ὑπὸ τῶν χριστικῶν αὐτοῦ H. Sauter, W. G. Kümmel (βλ. ἐν Kerygma und Mythos, ἔκδ. H. W. Bartsch, τόμ. I, 1951, σελ. 204-205 καὶ τόμ. II, 1952, σελ. 158), καθὼς καὶ ὑπὸ τοῦ EMIL BRUNNER (βλ. τὸ ἔργον αὐτοῦ Das Ewige als Zukunft und Gegenwart, Zürich 1953, σελ. 147, 232 καὶ Ἀγγλ. μετ. Eternal Hope, London, 1954, σελ. 214).

12. R. BULTMANN, New Testament and Mythology, ἐν Kerygma and Myth, σελ. 4.

13. R. BULTMANN, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 5, ἐνθα ἡ ἔκφρασις αὐτοῦ προσεγγίζει τὴν εἰρωνεϊάν, διὰ τὸ περιεχόμενον τῆς παραδοσιακῆς πίστεως περὶ τοῦ τέλους τοῦ κόσμου καὶ τῆς ἱστορίας: «Ἡ ἱστορία δὲν ἐτελείωσε καί, ὡς γνωρίζουν καὶ οἱ μικροὶ μαθηταὶ τῶν σχολείων, θὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν πορείαν αὐτῆς. Ἀκόμη καὶ ἂν πιστεύωμεν ὅτι ὁ κόσμος, ὡς γνωρίζομεν αὐτόν, θὰ περατώσῃ τὰς ἡμέρας αὐτοῦ ἐν χρόνῳ, φανταζόμεθα τὸ τέλος τοῦτο ὑπὸ τὴν μορφήν μιᾶς φυσικῆς καταστροφῆς καὶ οὐχὶ ὑπὸ τὴν μορφήν ἐνὸς μυθικοῦ γεγονότος, ὡς ἀναμένει τοῦτο ἡ Καινὴ Διαθήκη...».

14. Βλ. A. L. MOORE, The Parousia in the New Testament, σελ. 68.

νου ἀνθρώπου)¹⁵, καὶ βιώσεως ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ παρόντι τοῦ ἐσχατολογικοῦ θαύματος τῆς δευτέρας Παρουσίας τοῦ Κυρίου¹⁶, διότι μόνον ἐν τῷ γεγονότι τῆς βιωματικῆς καὶ ὑπαρξιακῆς ταύτης συναντήσεως τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς τῆς «παρουσίας» τοῦ Θεοῦ, ἥτις συντελεῖται διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, δύναται νὰ γίνῃ ἀντιληπτὴ πλέον ἢ ἐσχατολογικῇ ἐλπίς τῆς «Παρουσίας»¹⁷.

Συμφώνως πρὸς τὴν ὑπαρξιακὴν φιλοσοφίαν τοῦ Heidegger, ὁ Bultmann τὰς χρονικὰς διαστάσεις τοῦ παρελθόντος, τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος δὲν τὰς βλέπει ὡς διαδοχικὰ στάδια κατὰ τὴν βιβλικὴν γραμμικὴν ἔννοιαν τοῦ χρόνου, ἀλλὰ κυρίως ὡς ὑποδηλούσας ὀρισμέναις διαστάσεις ἢ μορφὰς τοῦ τρόπου ζωῆς ἐνὸς ἀνθρώπου ἐν τῷ παρόντι. Οὕτω, τὸ «παραελθόν» ὑπαινίσσεται τὸ ὀρισμένον ἐντὸς τοῦ ὁποῦ εὐρισκόμεθα καὶ διὰ τὸ ὁποῖον οὐδεμίαν εὐθύνην ἔχομεν καὶ τὸ «παρόν» ὑπαινίσσεται τὴν ἀνικανότητά μας νὰ ἐξέλθωμεν ἐκ τῆς καταστάσεως αὐτῆς καὶ ὑποδηλοῖ τὸ κοινὸν αἶσθημα ὅτι εἴμεθα δέσμιοι τῆς ματαιότητος τῶν παρόντων πραγμάτων. Τὸ «παραελθόν», λοιπόν, καὶ τὸ «παρόν» οὐδεμίαν ἐλπίδα προσφέρουν δι' αὐθεντικὴν ζωὴν καὶ διὰ τοῦτο ὁ ἄνθρωπος στρέφεται πρὸς τὸ «μέλλον», ὅπου ἀναζητεῖ αὐτὴν καὶ ὅπου παρέχονται οἱ δυνατότητες διὰ κάτι διαφορετικὸν καὶ καλῦτερον. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν ἡ λύτρωσις, ἡ σωτηρία, ἡ αὐθεντικὴ ζωὴ κ.τ.δ. ἐρχονται ἀπὸ τὸ μέλλον, ὡς δυνατότητες τῆς ὑπάρξεως, καὶ ἡ ἐσχατολογία καθίσταται, οὕτω, πηγὴ ζωῆς^{17α}.

Ἄλλ' ὁ τρόπος οὗτος αὐτοκατανοήσεως ἢ «αὐτοσυνειδησίας» («Selbstverständniss») τοῦ «συγχρόνου ἀνθρώπου» («der moderne mensch»), ἐν σχέσει πρὸς τὴν προσπάθειαν κατανοήσεως τοῦ «ἐσχατολογικοῦ», εἶναι τελειῶς διάφορος ἐκείνου τῆς Κ. Διαθήκης. Διότι τὸ «ἐσχατολογικόν» ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ δὲν δύναται ποτὲ νὰ σταθῇ ἄνευ ἀναφορᾶς αὐτοῦ εἰς τὰ «ἐσχάτα», ἐνῶν διὰ τὴν νέαν ἐρμηνευτικὴν τοῦ Bultmann ἢ διάστασις τοῦ «μέλλοντος» (zukunft), ἐρμηνευομένη διὰ φιλοσοφικῶν κατηγορημάτων τοῦ Heidegger, τίθεται ἐκτὸς τοῦ κηρύγματος τῆς Κ. Διαθήκης¹⁸.

15. N. Q. HAMILTON, *The Last Things in the Last Decade*, σελ. 75. Ἐνταῦθα ὁ Hamilton τινίζει, ὅτι, ὅταν ὁ Bultmann ὁμιλῇ περὶ δυσχερειῶν τοῦ «συγχρόνου ἀνθρώπου» νὰ κατανοήσῃ τὰς ἀληθείας τῆς Κ. Διαθήκης, φαίνεται σαφῶς ὅτι ἐπισθεν αὐτοῦ τοῦ «συγχρόνου ἀνθρώπου» κρύπτεται αὐτὸς οὗτος ὁ Bultmann καὶ ὁμιλεῖ αὐτοβιογραφικῶς!

16. Κατὰ τὸ Ἰωάν. 5,24 ἐξ., «Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ὁ τὸν λόγον μου ἀκούων καὶ πιστεύων τῷ πέμψαντί με ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται ἀλλὰ μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν. Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἔρχεται ὥρα καὶ νῦν ἐστὶν ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούουσιν τῆς φωνῆς τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσουσιν...»

17. M. A. ΣΙΩΤΟΥ, *Μπουλτμαν Ροδόλφος*, στ. 191.

17α. N. G. HAMILTON, *The Last Things in the last decade*, σελ. 139.

18. Πρβλ. E. BRUNNER, *Eternal Hope*, σελ. 214.

Παρά δὲ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Bultmann ἀρνεῖται πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς κατανόησιν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ὡς παρούσης καὶ ὡς μελλούσης, καὶ ἀντιδρᾷ πρὸς τὴν αὐξανομένην ἀναγνώρισιν ἀμφοτέρων τῶν στοιχείων τούτων ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Ἰησοῦ¹⁹, εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ σχέσις του πρὸς τὴν «Konsequente Eschatologie» καὶ πρὸς τὴν «Realized Eschatology», τὰς ὁποίας καὶ ἠρμήνευσε δι' ὄρων τῆς «Daseinsanalyse», τῆς ὑπαρξιακῆς φιλοσοφίας τοῦ Heidegger. Ἡ ἐπίδρασις τῶν J. Weiss καὶ A. Schweitzer ἐπὶ τοῦ Bultmann φαίνεται ὅτι εἶναι ἰσχυρὰ²⁰ καὶ ὁ ἐπηρεασμὸς αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ C. H. Dodd ἐμφανῆς²¹.

Ἐπὶ τῆς τελευταίας δὲ περιπτώσεως πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι, ὅταν ὑπὸ τοῦ Bultmann πραγματοποιῆται ἡ λεγομένη «ἀπομύθευσις» τοῦ ἐσχατολογικοῦ μηνύματος τοῦ Ἰησοῦ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, δημιουργεῖται μία περιέργος συγγένεια μεταξύ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ὑπαρξιακῆς ἐρμηνείας καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Dodd ἱστορικῆς κατανοήσεως τοῦ αὐτοῦ θέματος. Τοῦτο σημαίνει ὅτι, ἐνῶ ὁ Dodd βλέπει τὸ ἔργον καὶ τὴν ἀποστολὴν τοῦ Ἰησοῦ ὡς φανέρωσιν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ παρόντι καὶ τὴν βασιλείαν ταύτην ἕκαστος ἄνθρωπος πρέπει ἢ νὰ τὴν ἀποδεχθῇ ἢ νὰ τὴν ἀπορρίψῃ, ὁ Bultmann, ἂν καὶ ἐπιμένῃ ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ ἱστορικὴ προκήρυξις περιλαμβάνει μόνον τὸ ἀμέσως ἐπικείμενον τῆς βασιλείας, ἐξηγεῖ τοῦτο ὡς γεγονός εὐρισκόμενον δραματικῶς ἤδη παρὸν δι' ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἀποδέχονται τὴν ἐγγύτητά της. Πρέπει, ἐπομένως, νὰ δεχθῇ τις ὅτι ὑπάρχει «θεμελιώδης» σχέσις μεταξύ τῆς «ὑπαρξιακῆς» καὶ τῆς «πραγματοποιηθείσης» ἐσχατολογίας, χωρὶς τοῦτο νὰ σημαίνῃ ὅτι δύνανται νὰ ταυτισθοῦν αὐταὶ ἐξ ἐπόψεως ἱστορικῆς κατανοήσεως^{21α}.

Ἡ προσφορὰ τοῦ Bultmann εἰς τὸν σύγχρονον ἐσχατολογικὸν διάλογον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐναντίωσιν αὐτοῦ πρὸς πάντα μελετητὴν, ὅστις ἀποδέχεται τὴν ὑπαρξιν στοιχείων ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Ἰησοῦ, ἐμφαινόντων τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ μόνον ὡς παροῦσαν πραγματικότητα. Ἐπ' αὐτοῦ «αἱ μαρτυρίαι καὶ τὰ ἐπιχειρήματα, τὰ ὅποια παρετέθησαν ὑπὸ τῶν Dodd, Jeremias, Kümmel κ.ἀ., ἀφήνουν αὐτὸν ἐντελῶς ψυχρόν»²². Ὁ Bultmann, ὡς καὶ ὁ A. Schweitzer, τονίζει ἰδιαίτερος, ὅτι, ἐν τῇ καθαρῶς ἐσχατολογικῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Ἰησοῦ, ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐμφανίζεται ὡς ἀναμενομένη νὰ πραγματοποιηθῇ. Ἀντιδρῶν δὲ εἰς τὴν ἄκρως φιλελευθέραν ἐρμηνείαν, περὶ τῆς ἀποδοχῆς τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ μόνον ὡς ὑψίστου τινὸς ἀγαθοῦ, συσχετίζει

19. N. PERRIN, *The Kingdom, of God*, σελ. 115.

20. J. W. BOWMAN, *From Schweitzer to Bultmann*, σελ. 168.

21. R. MORGENTHAUER, *Kommendes Reich*, Zürich 1952, σελ. 94.

21α. Βλ. R. F. BERKEY, *Realized Eschatology and the Post-Bultmannians*, ἐν *Exp. Times* 84 (1973) σελ. 74.

22. N. PERRIN, *The Kingdom of God*, σελ. 114.

τὴν βασιλείαν μετὰ τῆς ἀναμενομένης ἐσχατολογικῆς σωτηρίας²³ καὶ ἐξαίρει τὴν ὑπερ-ιστορικὴν καὶ ὑπερ-φυσικὴν πραγματικότητα αὐτῆς, ὡς ἐσχάτου γεγονότος²⁴.

Ἐν τῇ διαλεκτικῇ ὁμως αὐτοῦ σκέψει αἵρεται καὶ ὁ προβληματισμὸς περὶ τῆς χρονικότητος τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ (παρὸν καὶ μέλλον), διότι αὕτη δὲν εἶναι μία πραγματικότης ἐρχομένη ἐν τῷ τέλει τοῦ χρόνου ἀλλὰ μία βιω-ματικὴ κατάστασις, μία δύναμις, ἡ ὁποία, ἂν καὶ ἐξ ὀλοκλήρου μελλοντικῆ (Schweitzer), δεσπόζει πλήρως ἐπὶ τοῦ παρόντος (Dodds), ὑποχρεοῦσα τὸν ἄνθρωπον εἰς ἀποφασιστικὴν στάσιν ἔναντι αὐτῆς²⁵. Οὕτω, τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ εὐρίσκονται εἰς διαλεκτικὴν σχέσιν, κατὰ τὴν «ὑπαρξιακὴν ἐρμηνείαν», ἐφ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος, κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀποφάσεως ἢ τῆς στάσεως ἔναντι αὐτῆς, εὐρίσκεται πάντοτε εἰς τὴν ἐσχά-την ὥραν²⁶.

Ἄν καὶ ὁ R. Bultmann δὲν δύναται ἀσφαλῶς νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ὀρθολογιστῆς, ὑπὸ τὴν αὐστηρῶς ἀρνητικὴν ἔννοιαν²⁷, ἐν τούτοις ἡ θεολογία του θεωρεῖται ὑπὸ πλείστων ὡς παρερμηνεία τοῦ κηρύγματος τῆς Κ. Διαθήκης. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπέσυρε δριμυτάτην κριτικὴν πανταχόθεν²⁸. Τὸ βιβλικὸν κήρυγμα, ἄνευ τῆς ἐσχατολογικῆς ἐλπίδος, εἶναι ἐκτὸς τοῦ ἀληθοῦς μηνύματος τῶν Συνοπτικῶν Εὐαγγελίων, τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου καὶ αὐτῶν τούτων τῶν κειμένων τοῦ Ἰωάννου²⁹. Ἡ θεολογία ὁμως τοῦ Bultmann, ἀπορρίπτουσα οὐσιαστικῶς πᾶν χρονικὸν στοιχεῖον μελλοντικῆς ἐσχατολογίας καὶ υἱοθετοῦ-σα μίαν πνευματικὴν καὶ ἄχρονον ἐσχατολογικοποίησιν τοῦ παρόντος, ἐν τῷ

23. R. BULTMANN, *Jesus and the Word*, σελ. 35.

24. R. BULTMANN, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 40.

25. R. BULTMANN, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 51.

26. Εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι ἐπὶ τῶν ἀντιλήψεων τοῦ Bultmann περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἤσκησαν διόρθωσιν καὶ οἱ πλέον στενοὶ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἰδόντες τὰ ἡμαρτημένα τοῦ διδασκάλου των. Ἐπὶ μὲν τῆς ὑπερφυσικότητος τῆς βασιλείας, ἀσφαλῶς, συμφωνοῦν ἅπαντες, ἐπὶ δὲ τοῦ σημείου τῆς ὑπεριστορικότητος ἀσκοῦν ἀξιολόγους διορθώσεις οἱ G. Bornkamm, E. Fuchs, E. Käsemann, H. Conzelmann καὶ J. M. Robinson. Τὸ βασικὸν ὅμως λάθος καὶ αὐτῶν, ἰδιαιτέρως ὅταν ὁμιλοῦν περὶ τοῦ παρόντος ἢ τοῦ μέλλοντος τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, εἶναι ὅτι ἐκφράζονται καὶ οὗτοι ἐν ἔροις ὑπάρξεως καὶ οὐχὶ χρόνου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν J. Jeremias καὶ W. G. Kümmel (βλ. N. Perrin, *The Kingdom of God*, σελ. 119-129).

27. M. A. ΣΙΩΤΟΥ, Μπούλτμαν Ροδόλφος, στ. 190.

28. Βιβλιογραφίαν ἐκτενῆ τῆς ποικιλομόρφου κριτικῆς, ἡ ὁποία ἠσκήθη ἐπὶ τῆς ἐρμηνευτικῆς μεθόδου τῆς «ἀπομυθεύσεως» τοῦ Bultmann βλ. παρὰ M. A. ΣΙΩΤΟΥ, Ἐνθ' ἄνωτ., στ. 193-194 καὶ Σ. X. ΑΓΟΥΡΙΔΟΥ, Χρόνος καὶ Αἰωνιότης, σελ. 17, σημ. 3.

29. E. Brunner, *Eternal Hope*, σελ. 214.

ὁποῖω πραγματοποιεῖται ἡ πλήρης πραγμάτωσις τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ³⁰, ἐν τέλει «καταλήγει εἰς μίαν πίστιν ἄνευ ἐλπίδος»³¹.

Ἡ μόνη ἐπιτυχία τῆς «ἀπομυθεύσεως» ἦτο ἡ ἄρνησις καὶ ἡ ἀπόρριψις τῆς ἐσχατολογίας (de-eschatologisation), ἕνεκα τῆς ἀδυναμίας αὐτῆς «να ἐκτιμήσῃ τὴν ἀληθῆ μετὰ τῶν δύο αἰώνων διαλεκτικὴν θέσιν τοῦ Χριστιανοῦ ὡς simul justus simul peccator»³². Οὕτως, ἡ προσπάθεια ἐρμηνείας τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ κατέληξεν εἰς προσπάθειαν ἀπομυθεύσεως αὐτῆς, εἰς ἀποεσχατολογικοποίησιν τοῦ βιβλικοῦ κηρύγματος. Τὰ συμπεράσματα³³ ὅμως, ὡς μᾶς δεικνύει ἡ ἐρμηνευτικὴ τοῦ Bultmann, ἐξάγονται διὰ φιλοσοφικῶν καὶ θεολογικῶν συλλογισμῶν, ὑπὸ τὴν πίεσιν πάντοτε μιᾶς ἐγκοσμίου φιλοσοφίας³⁴, καὶ οὐχὶ διὰ τῆς ἱστορικῆς ἀναλύσεως τῶν πηγῶν τῆς χριστιανικῆς πίστεως³⁵. Καὶ τὸ σημαντικὸν εἶναι ὅτι διὰ τῆς συγχρόνου ταύτης ἐρμηνευτικῆς

30. Σ. Χ. ΑΓΟΥΡΠΙΔΟΥ, 'Αμαρτία καὶ Ἀναμαρτησία κατὰ τὴν Α' Ἐπιστολὴν τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου, ἐν Βιβλικὰ Μελετήματα, τεύχ. Β', Θεσσαλονίκη 1971, σελ. 223.

31. E. BRUNNER, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 214.

32. Σ. Χ. ΑΓΟΥΡΠΙΔΟΥ, 'Αμαρτία καὶ Ἀναμαρτησία κατὰ τὴν Α' Ἐπιστολὴν τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου, σελ. 223, ἐνθα ἐπίσης τονίζεται ὅτι «καὶ θεωροῦνται τοῦ B u l t m a n n περὶ πνευματικῆς καὶ ἀχρόνου δῆθεν ἐσχατολογίας... ἀποκρούονται ὡς ἀθαίρετοι καὶ δογματικοὶ καὶ ὑπὸ πολλῶν ἐγκρίτων ἐρευνητῶν».

33. Ὁ N. PERRIN (The Kingdom of God, σελ. 117-118) συνοψίζει, ὡς κατωτέρω, τὰ συμπεράσματα τῶν ἀπόψεων τοῦ B u l t m a n n ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ: 1) Ἐπιδέχεται τὸν ἰσχυρισμὸν τῆς Konsequente Eschatologie, ὅτι ἡ «βασιλεία τοῦ Θεοῦ» εἶναι ἀποκαλυπτικὴ τις ἀντίληψις καὶ δεικνύει ὅτι εἶναι ἐσχατολογικὴ ἐν τῇ ἐννοίᾳ μόνον, καθ' ὅσον αὐτὴ φέρει τὴν ἱστορίαν εἰς τὸ τέλος· εἶναι οὐσιαστικῶς ὑπερφυσικὴ καὶ ὑπερἱστορικὴ τις προσδοκία. 2) Ἡ βασιλεία ἐκηρύχθη ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, ὡς ἐπικειμένη ἐν τῷ μέλλοντι, ὡς ἤδη πραγματοποιικῶς ὑποφώσκουσα, ἀλλ' οὐχὶ εἰσέτι νῦν παρούσα. Τὸ ἐπικείμενον τοῦτο μέλλον, ὅμως, δὲν πρέπει νὰ κατανοηθῆ ὡς χρονικόν, ἀλλ' ὡς ὑπαρξιακὸν γεγονός· ἡ βασιλεία δὲν δύναται, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς της, νὰ εἰσέλθῃ ἐν τῇ ροῇ τῆς ἱστορίας καὶ τὸ ἐπικείμενον αὐτῆς θέτει ἀντιμέτωπον τὸν ἄνθρωπον μὲ τὴν κρίσιν τῆς ἀποφάσεως. 3) Ὁ Ἰησοῦς ἔχει συναίσθησιν τῆς ἀποστολῆς Αὐτοῦ, ὡς τοῦ φορέως τοῦ ἐσχάτου λόγου τοῦ Θεοῦ, πρὸ τοῦ Τέλους, καὶ περὶ τοῦ προσώπου καὶ τοῦ ἔργου Αὐτοῦ ὡς τοῦ «σημείου τῶν καιρῶν», ἀλλ' ἡ ἀποστολὴ Αὐτοῦ δὲν εἶναι Μεσσιανικὴ καὶ οὐδέποτε ἤξιωσε τὴν Μεσσιανικότητα, οὐδὲ ἐταύτισεν ἑαυτὸν μετὰ τῆς ἐλευσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου. 4) Ἡ σχέσις ἐσχατολογίας καὶ ἠθικῆς, ἐν τῇ διδασκαλίᾳ περὶ τοῦ Θεοῦ, εἶναι τοιαύτη, ὥστε καὶ ἡ προκήρυξις τῆς βασιλείας καὶ αἱ ριζικαὶ ἠθικαὶ ἀξιώσεις νὰ εὐρίσκουν τὴν ἐνότητα αὐτῶν ἐν τῇ κρίσει τῆς ἀποφάσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸ τοῦ Θεοῦ.

34. Διευρυθῆ ἡ ἄποψις ὅτι, ἂν καὶ ἡ ἐρμηνεία τοῦ B u l t m a n n ἐξέφρασθη δι' ὄρων τῆς ὑπαρξιακῆς φιλοσοφίας τοῦ Martin Heidegger, ἡ θεωρία τῆς ἀπομυθεύσεως δὲν εὐρίσκεται εἰς ἄρμονίαν μὲ τοὺς σκοποὺς τοῦ συγγραφέως τοῦ Sein und Zeit, ἀλλὰ παρεκκλίνει πρὸς ἐν εἶδος «μηδενισμοῦ» τοῦ Ὑπαρξισμοῦ (Πρβλ. MAX MÜLLER, Crise de la Métaphysique, Paris 1953, σελ. 54-59: «Ὁ Μηδενισμὸς» τοῦ Heidegger).

35. Πρβλ. R. BULTMANN, Primitive Christianity in its Contemporary Setting, London 1956· History and Eschatology, Edinburgh 1957, κ.δ.

μεθόδου, ἥτις ἐξεφράσθη ἐν ὅροις τῆς ὑπαρξιακῆς φιλοσοφικῆς σκέψεως³⁶, ὁ Bultmann ἐπέδρασε τὰ μέγιστα εἰς τὴν νεωτέραν θεολογικὴν γενεάν³⁷, ὠθῆσας αὐτὴν μακρὰν τοῦ παραδοσιακοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ «ἐντὸς τῆς ἀτραποῦ ἐνὸς πλήρως φιλοσοφικοῦ ὑπαρξισμοῦ, ὅστις ριψοκινδυνεύει νὰ μὴ κρατήσῃ οὐδὲν ἐκ τοῦ Χριστιανισμοῦ, εἰ μὴ μόνον τὸ ὄνομα αὐτοῦ»³⁸.

Ἰπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς συγχρόνου κοσμικῆς σκέψεως ὁ Bultmann προέτεινεν ὄχι ἀπλῶς νὰ ἐπανερμηνευθοῦν ἀλλὰ ν' ἀγνοηθοῦν τὰ «μυθολογικά», ὡς τ' ἀποκαλεῖ, ἰουδαϊκὰ ἐσχατολογικὰ στοιχεῖα, τὰ ὅποια εἰσῆλθον εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ καὶ εἰς τὸ κήρυγμα τῆς πρώτης Ἐκκλησίας. Διὰ νὰ κατανοήσωμεν τὸν Ἰησοῦν καὶ τὸ μήνυμα τῆς διδασκαλίας Αὐτοῦ, μᾶς λέγει, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐκφράσωμεν καὶ νὰ διατυπώσωμεν αὐτὴν μὲ συγχρόνους εἰς ἡμᾶς ὅρους θεολογικοὺς καὶ μὲ φιλοσοφικά κατηγορήματα τῆς ἐποχῆς μας, ἀπομυθεύοντες οὕτω τὸ πρόσωπον καὶ τὸ ἔργον τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ τοῦτο σημαίνει, περισσότερο συγκεκριμένως διὰ τὸν Bultmann, ὅτι πρέπει νὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ κατηγορήματα τῆς ὑπαρξιακῆς φιλοσοφίας διὰ τὸν σκοπὸν τῆς ἐρμηνείας καὶ τῆς κατανοήσεως τοῦ Ἰησοῦ.

Ἀντιλαμβάνεται τις, ὅμως, ὁποίους κινδύνους καὶ ὁποίας δυσχερεῖας ἔχει ν' ἀντιμετωπίσῃ οἰαδήποτε προτεινομένη ἐκάστοτε προσπάθεια «ἀπομυθεύσεως» καὶ ἐπανερμηνείας τοῦ βιβλικοῦ κηρύγματος. Ὁ ἐκσυγχρονισμὸς τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου, ὑπὸ τὸν μανδύαν νέων μορφῶν—ὄρων, ὅστις προβάλλεται ὑπὸ πολλῶν ὡς ἱστορικὴ ἀναγκαιότης, ἰδιαιτέρως κατὰ τὰς ἐποχὰς ριζικῶν ἐκφραστικῶν μεταλλαγῶν, ὡς ἡ ἰδική μας, μὲ τὰ νέα φιλοσοφικά καὶ φιλολογικὰ κατηγορήματα, ἐφ' ὅσον ἀπορρίπτει τὴν «μυθικὴν» εἰκόνα, ἀντιμετωπίζει συγχρόνως καὶ τὸν κίνδυνον ἀρνήσεως καὶ τῆς οὐσίας, τῆς ἱστορικότητος τοῦ γεγονότος, κατὰ τὰ πρότυπα τῶν ἀείποτε εἰκονοκλαστῶν τῆς ἱστορίας. Ἄλλ' ἐγείρεται τὸ ἐρώτημα, κατὰ πόσον εἶναι ἀναγκαῖα μία «ἀπομυθεύσις» καὶ μία ἐπανερμηνεία τοῦ κηρύγματος τῆς Κ. Διαθήκης³⁹ καὶ ποῖος δύναται νὰ μᾶς βεβαιώσῃ, ὅτι αἱ ἐκφραστικαὶ δυνατότητες, διὰ τῶν φιλοσοφικῶν κατηγορημάτων τοῦ Ἰπαρξισμοῦ τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος, εἶναι τὸ

36. Ἡ ἐπίδρασις τῆς φιλοσοφίας τῶν S. Kierkegaard, Fr. Nietzsche καὶ M. Heidegger εἶναι ἔντονος ἐπὶ τῆς θεολογίας τοῦ BULTMANN (M. A. ΣΙΩΤΟΥ, Μπούλτμαν Ροδόλφος, στ. 190).

37. Ὁ Bultmann ἰδιαιτέρως ἐπέδρασεν ἐπὶ τῶν E. Fuchs, E. Lohse, E. Käsemann, J. Macquarie, H. Conzelmann, J. M. Robinson, G. Bornkamm κ. ἄ.

38. L. MALEVEZ, *The Christian Message and Myth*, Ἀγγλ. μετ. London 1958, σελ. 12. Πρβλ. M. A. ΣΙΩΤΟΥ, Μπούλτμαν Ροδόλφος, στ. 193, ἐνθα ὁ Bultmann παρουσιάζεται ὡς «φιλόσοφος χωρὶς φιλοσοφίαν, θεολόγος χωρὶς θεολογίαν καὶ χριστιανὸς χωρὶς θρησκευτικὴν πίστιν».

39. Πρβλ. P. MUNZ, *Problems of Religious Knowledge*, London 1959, σελ. 182, ἐνθα ἐκτίθεται ἡ γενικὴ προβληματικὴ τοῦ θέματος.

ἄριστον σχῆμα διὰ τὴν διατύπωσιν καὶ τὴν ἔκφρασιν τοῦ εὐαγγελικοῦ μηνύματος⁴⁰;

Εἰς τοιοῦτου εἴδους ἐγχειρήματα ἐμφωλεύει πάντοτε ὁ κίνδυνος προτιμήσεως μιᾶς παραδόσεως ἀνθρώπων, ἥτις δυνατὸν νὰ ὀδηγήσῃ τὴν σκέψιν εἰς «κενὴν ἀπάτην», καὶ οὐχὶ τῆς παραδόσεως τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὸ λόγιον τοῦ Ἀπ. Παύλου, «βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου καὶ οὐ κατὰ Χριστὸν» (Κολ. 2,8)⁴¹. Τὸ πρόβλημα τῆς κατανοήσεως καὶ ἀποδοχῆς τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος δὲν ἔγκειται ἀσφαλῶς κατὰ κύριον λόγον ἐν τῷ «μυθικῷ» στοιχείῳ, ὥστε νὰ παρίσταται ἀνάγκη ἀπομυθεύσεώς του καὶ ἐπανερμηνείας, ἀλλ' ἐν αὐτῷ τῷ θέματι, ἐν αὐτῷ τῷ προβλήματι τοῦ Θεοῦ πρῶτον καὶ δεύτερον εἰς τὴν ἀτέλειαν καὶ τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν γνωστικῶν ἡμῶν δυνάμεων ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ⁴².

Ὁ Bultmann, τῇ βοήθειᾳ τῶν συγχρόνων ἐκφραστικῶν δυνατοτήτων τῆς ὑπαρξιακῆς φιλοσοφίας, ἐπεχείρησεν ἀπομύθευσιν τῆς «ἀπλοῦκῆς γλώσσης» τῆς Κ. Διαθήκης καὶ κατέληξε νὰ γίνῃ οὗτος γριφώδης καὶ ἀκατανόητος⁴³. Μελετᾶν τις ἔργα αὐτοῦ καταλήγει εἰς τὴν ἐντύπωσιν παραδοξότητος, διότι βλέπει ἔκπληκτος νὰ παρουσιάζεται ὁ Ἰησοῦς τῶν Εὐαγγελίων «νὰ σκέπτεται μὲ ὄρους τῆς φιλοσοφίας τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος καὶ νὰ χρησιμοποιῇ κατηγορήματα τοῦ πρώτου αἰῶνος», κατὰ τὴν χαρακτηριστικὴν ἐπ' αὐτοῦ κριτικὴν ἔκφρασιν τοῦ Ν. Perrin⁴⁴. Ἄν καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Bultmann ἐπιχειρηθεῖσα

40. Πρβλ. J. MACQUARRIE, *Existentialism and the Christian Vocabulary*, ἐν L. Q. H. R., 1961, σελ. 250 ἔξ., ἔθθα, ἀντιθέτως, τοιζέται ἡ ἀναγκαιότης τῆς συνεχοῦς ἐπανερμηνείας τοῦ χριστιανικοῦ λεξιλογίου. Ὁ Κ. BARTH (Rudolf Bultmann, *Ein Versuch ihm zu Verstehen*, Zürich 1952, Ἀγγλ. μετ., ἐν *Kerygma and Myth*, τόμ. 2ος), ὅμως, ἀντιτίθεται εἰς πᾶσαν «*vorverständnis*» («προκατανόησιν»), διότι οὗτος τοποθετεῖ τὴν δυνατότητα γνώσεως τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, οὐχὶ ἐν τῇ ἱκανότητι τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως, ἀλλ' ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ ἀποκαλυπτικῇ πράξει τοῦ Θεοῦ. Ἐνταῦθα ὁμοῦ ἐγγίζομεν τὸ δυσχερὲς πρόβλημα σχέσεως φιλοσοφίας καὶ θεολογίας (βλ. A. L. MOORE, *The Parousia in the New Testament*, σελ. 73).

41. Πρβλ. Ρωμ. 16,18· Ἐφ. 5,6· Κολ. 2,4.

42. Β. Χ. ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ, *Εἰσαγωγή εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην*, Ἐν Ἀθήναις 1960, σελ. 58. Ὁ ἀειμνηστος καθηγητῆς, ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου, παραθέτει τὴν ἐμπειρίαν τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις διὰ τῆς ἀποφατικῆς θεολογίας διδάσκει ἀεὶποτε, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀπερινόητος καὶ ἀνέκφραστος δι' ἀνθρωπίνων λογισμῶν, δυνάμενος νὰ ἐκφράζεται δι' ἀποφατικῶν μόνον προτάσεων, ὡς «θεὸς γνόφος», ὡς ἀπερούσιος ἀοριστία, ὑπὲρ νοῦν ἐνότης, ὑπερούσιος οὐσία, καὶ νοῦς ἀνόητος καὶ λόγος ἄρητος, ταῦτ' ὅλα δὲ μὴ ὄν, ὡς πάσης οὐσίας ἐπέκεινα», κατὰ τὸν συγγραφέα τῶν ψευδο-διονυσιακῶν συγγραμμάτων (βλ. «Περὶ Θεῶν ὀνομάτων», 1 καὶ 3,1, ὡς καὶ «Περὶ μυστικῆς Θεολογίας», 5).

43. Πρβλ. G. MIEGGE, *Gospel and Myth in the Thought of R. Bultmann*, σελ. 134.

44. Ν. PERRIN, *The Kingdom of God*, σελ. 116.

ἀπομύθευσις καὶ ἐπανερμηνεία τοῦ βιβλικοῦ λόγου ἐγένετο, ὡς λέγεται, διὰ λόγους καθαρῶς κηρυγματικούς καὶ ποιμαντικούς, δυστυχῶς, ὡς διεπιστώθη, τὸ χριστιανικὸν μήνυμα δὲν κατενόηθη πληρέστερον ὑπὸ τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, οὐδὲ κατέστησε τοῦτο ἀποδεκτὸν ἔτι περισσότερον. Τὸ μόνον, τὸ ὁποῖον ἐπετεύχθη, διὰ τῆς ἀπορρίψεως παντὸς ὑπερφυσικοῦ καὶ ὑπερβατικοῦ στοιχείου ἐκ τῆς ἱστορικῆς πραγματικότητος τοῦ ἀνθρώπου, ἦτο ἡ ὀλοκληρωτικὴ ἀπογύμνωσις τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἐκ τῶν οὐσιωδῶν δογμάτων αὐτῆς⁴⁵ καὶ ἡ ἐπαναφορὰ διὰ μίαν εἰσέτι φορὰν ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς τῆς πάλης τοῦ φιλελευθερισμοῦ καὶ τοῦ ὀρθολογισμοῦ ἐναντίον παντὸς συντηρητισμοῦ καὶ πάσης παραδόσεως⁴⁶.

Τέλος, ἡ «ὕπαρξιακὴ ἐρμηνεία» τοῦ Bultmann, προσπαθοῦσα νὰ παρυσιάσῃ μίαν «ἀπομυθευθεῖσαν ἐσχατολογίαν», ἤνοιξε τὴν ὁδὸν πρὸς νέας δοκητικὰς ἀπόψεις περὶ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ παρόντος καὶ ἀκολουθοῦσα τὰς ἀρχὰς τῆς «Διαλεκτικῆς Θεολογίας» ἠγγόνησεν οὐσιαστικῶς τὴν βιβλικὴν διαλεκτικὴν μεταξὺ τοῦ «νῦν» τῆς πίστεως⁴⁷ καὶ τοῦ «οὕπω» τῆς ἐλπίδος⁴⁸, μεταξὺ ἐκείνου τοῦ χρονικοῦ «ἄρτι» τῆς ἱστορικῆς ἐμπειρίας καὶ τοῦ ἐσχατολογικοῦ «τότε» τῆς Παρουσίας, μεταξὺ τῆς «ἐκ μέρους» γνώσεως τοῦ ἀτελοῦς παρόντος καὶ τῆς «τελείας» ἐπιγνώσεως τοῦ ἐσχατολογικοῦ μέλλοντος⁴⁹. Ὑπὸ τὴν πίσειν δὲ τῆς κατ' οὐσίαν ὑλιστικῆς σκέψεως τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου («der moderne mensch») ἐξηφανίσθη ἡ δι' ἐλπίδος ἐνατένισις τοῦ ἐσχατολογικοῦ τέλους καὶ ἡ προσδοκία τῆς Παρουσίας, ἡ ὁποία συνεῖχε τὴν ἐσχατολογικὴν κοινότητα τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, ἐτέθη ἐν ἀχρηστία ἐκ τῆς θεολογίας τῆς «ἀπομυθεύσεως»⁵⁰.

45. Πρβλ. Kerygma and Myth, ἐνθα πλουσία βιβλιογραφία.

46. Πρβλ. Ι. Δ. ΚΑΡΑΒΙΔΟΠΟΥΛΟΥ, Ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα τῆς Κ. Διαθήκης ἐν τῷ Προτεσταντισμῷ καὶ τῷ Ρωμαιοκαθολικισμῷ κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν, Ἀνάτυπον, Θεσσαλονίκη 1966, σελ. 493.

47. Κατὰ τὸ Ἰωάν. 5,25 «Ἄμην ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἔρχεται ὥρα καὶ νῦν ἐστὶν ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσουσιν τῆς φωνῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσουσιν». Πρβλ. Ἰωάν. 14,29· 18,36· Πράξ. 12,11· Ρωμ. 5,9· 5,11· 13,11· Α' Κορ. 6,2· Γαλ. 2,20 «ὁ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκί, ἐν πίστει ζῶ τῇ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ», κ.ἄ.

48. Κατὰ τὸ Ματθ. 24,6 «ἀλλ' οὕπω ἐστὶν τὸ τέλος». Πρβλ. Μάρκ. 13,7· Ἐβρ. 2,8· Α' Ἰωάν. 3,2 «νῦν τέκνα Θεοῦ ἐσμεν, καὶ οὕπω ἐφανερώθη τί ἐσόμεθα. Οἴδαμεν ὅτι ἐὰν φανερωθῇ ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα», κ.ἄ.

49. Κατὰ τὸ Α' Κορ. 13,9-12 «ἐκ μέρους γὰρ γινώσκομεν καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν· ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται... βλέπομεν γὰρ ἄρτι δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον· ἄρτι γινώσκω ἐκ μέρους, τότε δὲ ἐπιγνώσομαι καθὼς καὶ ἐπεγνώσθη».

50. Πρβλ. G. RUPP, The Doctrine of Man: The Christian and Secular Eschatologies, ἐν E.T., 61 (1950), σελ. 100 κ. ἐξ.· D. S. CAIRNS, The Image of God in Man, London 1953, σελ. 206 ἐξ.· A. R. GEORGE, Communion with God in the New Te-

2. Ἡ παροῦσα φάσις τῆς ἱστορίας, ἡ ὁποία κεῖται μεταξύ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ μελλοντικοῦ γεγονότος τῆς Παρουσίας, χαρακτηρίζεται ἀσφαλῶς καὶ αὕτη ὡς χρόνος τῆς ἱστορίας τῆς σωτηρίας, καθὼς καὶ ὁ πρότερος χρόνος, ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου ἐλεύσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μέχρι καὶ τοῦ θανάτου Αὐτοῦ. Μία θεολογία δὲ περὶ τοῦ Ἰησοῦ καὶ τοῦ μυστηρίου τῆς λυτρώσεως δὲν δύναται νὰ κατανοηθῇ πλήρως ἄνευ τῆς μελλοντικῆς διαστάσεως αὐτῆς καὶ ἐκτὸς τοῦ ἐσχατολογικοῦ πλαισίου. Εἶναι ἐπομένως αὐτονόητον, ὅτι καὶ τὸ ἐσχατολογικὸν γεγονός τῆς Παρουσίας, ὅταν μελετᾶται, δέον ὅπως τοποθετεῖται ἐντὸς τῶν γεγονότων τῆς ἱστορίας τῆς λυτρώσεως. Διὰ τὴν Κ. Διαθήκην ἡ ἀντίληψις αὕτη περὶ τῆς «οἰκονομικῆς» ἱστορίας τῆς Heilsgeschichte, εἶναι θεμελιώδης⁵¹ καὶ ἀσφαλῶς ἀδιανόητος ἐκτὸς τῆς ἐσχατολογικῆς προοπτικῆς.

Ἐν τῇ συγχρόνῳ ὁμοῦ θεολογία ἐσημειώθη ἡ τάσις κατανοήσεως τοῦ βιβλικοῦ κηρύγματος ἐκτὸς τῆς προοπτικῆς ταύτης τῆς ἱστορίας τῆς λυτρώσεως. Βεβαίως εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ τάσις αὕτη ἐρμηνείας τοῦ Εὐαγγελίου ἐκτὸς τῆς Οἰκονομίας ἀνάγεται εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους τῆς πρώτης Ἐκκλησίας. Ὁ Ἐβριωνισμὸς ἢ ὁ Δοκητισμὸς εἶναι δυνατὸν νὰ χαρακτηρισθῶν ὡς αἰ ἀιρετικαὶ καὶ ἐκείναι τάσεις ἐκκοσμικεύσεως τοῦ ἀρχικοῦ Χριστιανισμοῦ. Καὶ ὁ μὲν Ἐβριωνισμὸς καὶ ὁ Δοκητισμὸς ὑπεχώρησαν πρὸ τῆς ἐμμονῆς τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ πίστει, ὅτι τὸ θεῖον πραγματικῶς ἠδύνατο νὰ εἰσέλθῃ ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ νὰ δράσῃ ἐντὸς τῶν διαστάσεων καὶ τῶν γεγονότων αὐτῆς, ἐν τῇ μορφῇ ἐνὸς συγκεκριμένου ἀτομικοῦ προσώπου, ὡς συνέβη διὰ τῆς σαρκώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ παρουσίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ⁵², ἡ δὲ σύγχρονος φιλελευθέρα ἐρμηνεία τῆς καινοδιαθηκικῆς ἐσχατολογίας ἐμμένει δυστυχῶς εἰσέτι εἰς τὰς συγχρόνους ἐκκοσμικευτικὰς αὐτῆς τάσεις.

Εἰδικώτερον, ἡ προτεινομένη ὑπὸ τοῦ R. Bultmann ὑπαρξιακῆ ἐρμηνεία τοῦ βιβλικοῦ λόγου συμφώνως πρὸς τὴν αὐτοσυνειδησίαν» («Selbstverständnis») τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, εἶναι μία ἰδέα «αὐτογνωσίας», νέας «γνώσεως», ἡ ὁποία διὰ τοῦ νεο-γνωστικίζοντος τούτου τρόπου σκέψεως ἀνατρέπει οὐσιαστικῶς τὴν προρρηθεῖσαν ἰδέαν τῆς ἱστορίας τῆς Οἰκονομίας τῆς Κ. Διαθήκης. Διότι πᾶσα ἐρμηνευτικὴ προσπάθεια, ἡ ὁποία ἀμφισβητεῖ θεμελιώδεις ἀρχὰς καὶ κεντρικὰ γεγονότα τῆς χριστιανικῆς ἀποκαλύψεως, τῆς ἱστορίας τοῦ μυστηρίου τῆς λυτρώσεως, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως σχετίζεται ἀναμ-

stament, London 1953, σελ. 25· H. ROBERTS, Jesus and the Kingdom of God, σελ., 115 ἔξ.

51. Ἀναφερόμεν τινὰς μόνον κορυφαίους ἐκ τοῦ πλήθους τῶν συγχρόνων μελετητῶν, οἱ ὅποιοι δέχονται τὴν ἱστορίαν τῆς Οἰκονομίας ὡς βασικὴν καὶ θεμελιώδη ἀντίληψιν τῆς Κ. Διαθήκης: W. Manson, F. V. Filson, V. Taylor, H. Roberts, E. Stauffer, A. Richardson, καὶ ἰδιαιτέρως τὸν O. Cullmann.

52. Πρβλ. A. L. MOORE, The Parousia in the New Testament, σελ. 81.

φιβόλως πρὸς τὰς Χριστολογικὰς ἐκείνας αἱρέσεις τοῦ ἀρχικοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ προβάλλεται ἐπὶ τῆς θεολογίας ὡς νέα μορφή γνωστικισμοῦ, ὡς συμβαίνει μὲ τὴν θεωρίαν τοῦ Bultmann.

Ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία ἐθεώρησε καὶ κατεπολέμησε διὰ σκληρῶν ἀγῶνων τὴν ἀρεσιν τοῦ Δοκητισμοῦ, ὡς μίαν ἐκ τῶν πλέον ἐπικινδύνων αἰρετικῶν τάσεων⁵³. Ἄλλ' ὁ «δοκητισμός», ὡς οἰανδήποτε μορφήν, εἶναι παρὼν καὶ εἰς πολλοὺς ἐκ τῶν συγχρόνων θεολόγων, ὡς διατείνεται ὁ Ο. Cullmann, καὶ ἐκφράζεται διὰ τῆς ἀρνήσεως τῆς ἱστορικότητος τοῦ Ἰησοῦ⁵⁴, ἢ διὰ τῆς συγχρόνου αἰρετικῆς τεχνικῆς τῆς διαστολῆς τοῦ «ἱστορικοῦ Ἰησοῦ» ἀπὸ τοῦ «Χριστοῦ τῆς πίστεως»⁵⁵. Ὁ Bultmann εἶναι κατηγορηματικὸς εἰς τὴν διάκρισιν ταύτην μεταξὺ ἱστορικοῦ καὶ κηρυγματικοῦ Ἰησοῦ⁵⁶. Ὁ δὲ ἐπιχειρούμενος ὑπ' αὐτοῦ ἀνασχηματισμὸς τῆς ἱστορίας τοῦ Ἰησοῦ χαρακτηρίζεται ὡς ἐνὸς ἐντόνου ἱστορικοῦ σκεπτικισμοῦ ἀπορρίπτων οὗτος τὴν ὑπαρξιν «ἀντικειμενικῆς» ἱστορίας ἐπὶ τοῦ θέματος⁵⁷, ἀμφισβητεῖ τὴν ἱστορικότητα γεγονότων τῆς ζωῆς τοῦ Ἰησοῦ, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν πεμπτουσίαν τῆς χριστιανικῆς πίστεως⁵⁸.

53. O. CULLMANN, *Christ and Time*, σελ. 128.

54. Βλ. τὸν σύγχρονον Γάλλον ἀρνητὴν τῆς ἱστορικῆς ὑπάρξεως τοῦ Ἰησοῦ P. L. COUCHOYD, *Le Mystère de Jésus*, 1924 (παρὰ Ο. CULLMANN, Ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 129, σημ. 9).

55. Ἡ διάκρισις μεταξὺ τοῦ «ἱστορικοῦ Ἰησοῦ» καὶ τοῦ «βιβλικοῦ Χριστοῦ» ἢ τοῦ «Χριστοῦ τῆς πίστεως» ἀνάγεται εἰς τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος καὶ προὔταθῃ πιθανῶς τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ MARTIN KÄHLER, *Der Sogenante Historische Jesus und der Geschichtliche, Biblische Christus*, 3, Erw. Aufl., München 1961 (παρὰ Κ. Ε. ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΥ, *Πρόσωπα καὶ Θέματα*, σελ. 4), ὅστις ὑπεστήριξεν ὅτι ἡ σύγχρονος ἔρευνα ἀδυνατεῖ ν' ἀνακαλύψῃ ἐν τῷ βιβλικῷ κηρύγματι τὸν «Ἰησοῦν τῆς ἱστορίας», διὰ τοῦτο καὶ ἐπρότεινε τὴν διάκρισιν μεταξὺ τοῦ «ἱστορικοῦ» («historisch») τῆς κριτικῆς ἱστοριογραφίας καὶ τοῦ «ἱστορικοῦ» («geschichtlich») γεγονότος τοῦ παρελθόντος, ὑψίστης σημασίας διὰ τὸ παρόν, ἥτις κατέστη ἡδὴ κλασσικὴ ἐν τῇ συγχρόνῳ θεολογίᾳ, ἐνῶ ὀλίγον ἐνωρίτερον, περὶ τὸ ἔτος 1865, ὁ D. F. Strauss, ὡς ὁπαδὸς τῆς ριζοσπαστικῆς πτέρυγος τοῦ Ἑγελιανισμοῦ, ἤρchiσε τὴν διαμάχην περὶ τῆς ὑφισταμένης σχέσεως μεταξὺ τοῦ προπασχαλείου Ἰησοῦ, τοῦ προσιτοῦ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἱστορικὴν γνῶσιν καὶ τοῦ ἀναστηθέντος Χριστοῦ, τοῦ πασχαλείου κέντρου τοῦ κηρύγματος τοῦ ἀρχικοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐν τῇ προσπάθειά του ν' ἀντικρούσῃ, διὰ τοῦ γνωστοῦ ἔργου του «Ὁ Χριστὸς τῆς Πίστεως καὶ ὁ Ἰησοῦς τῆς ἱστορίας», τὰς ἀπόψεις τοῦ ἔργου «Ἡ Ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ» τοῦ Schleiermacher (A. DULLES, Ὁ Ἰησοῦς τῆς ἱστορίας καὶ ὁ Χριστὸς τῆς πίστεως, ἐν Πρ. Θεολ. 2, 1970, σελ. 42 καὶ 44).

56. M. A. ΣΙΩΤΟΥ, Μπούλτμαν Ροδόλφος, στ. 191.

57. Μετὰ τοῦ Bultmann συμφωνοῦν καὶ οἱ F. GOGARTEN (*Theologie und Geschichte*, ἐν Z.T.K., 50, 1953, σελ. 349 καὶ *Demythologizing and History*, σελ. 25 κ. ἐξ.), J. M. ROBINSON (*The New Quest of the Historical Jesus*, σελ. 77 κ. ἐξ.) καὶ G. BORNKAMM (*Jesus of Nazareth*, σελ. 11 κ. ἐξ.).

58. Εἶναι χαρακτηριστικῆ, ἐνῆ προκειμένῳ, ἡ ὑπὸ τοῦ Bultmann ἀρνήσις τῆς

Ἐπομένως, κατὰ τὸν Bultmann, θεωρεῖται ἀδύνατος οἰαδήποτε προσέγγις τοῦ ἱστορικοῦ Ἰησοῦ καὶ κατ' ἐπέκτασιν «διὰ τοῦ ὑπαρξιακοῦ-ἐσχολογικοῦ συνειδῶτος τῆς ἀπολυτρώσεως» καθίσταται προβληματικὴ καὶ ἡ ἱστορικὴ διάστασις τῆς Ἐκκλησίας⁵⁹. Εἷς δὲ «Χριστιανισμὸς χωρὶς Χριστὸν»⁶⁰ δὲν ἐνοχλεῖ οὐδόλως τὸν Bultmann καὶ γίνεται πλήρως κατανοητὸς ὑπὸ τῆς ὑπαρξιακῆς αὐτοῦ (ἐρμηνείας). Ἐκεῖνο ὅμως, ὅπερ ἐνοχλεῖ τὸν ἀνασχηματισμὸν τῆς ἱστορίας τοῦ Ἰησοῦ ὑπὸ τῆς θεολογίας τῆς ἀπομυθεύσεως, εἶναι ἡ ἱστορικότης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἱστορικὴ θεμελιώσις τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἀποδοχὴ δηλ. τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, τοῦ Θεανθρώπου, ὡς ἱστορικοῦ γεγονότος καὶ ἱστορικοῦ προσώπου⁶¹.

Ὁ ἀνασχηματισμὸς οὗτος τῆς ἱστορίας τοῦ Ἰησοῦ, ὑπὸ τοῦ Bultmann, εἶναι λίαν ἀνεπαρκὴς⁶² καὶ ἀπορρίπτεται ὑπὸ πάντων, καθ' ὅτι διὰ τῆς φιλελευθέρως ἐρμηνείας τοῦ προσώπου τοῦ Ἰησοῦ ἀλλοιοῦνται καὶ παρερμηνεύονται αἱ εὐαγγελικαὶ διηγήσεις. Ἡ δὲ εἰδικὴ μελέτη τοῦ Bultmann «Ὁ Ἰησοῦς» («Jesus»)⁶³ εἶναι ἔργον οὐσιαστικῶς «χωρὶς Ἰησοῦν», διὰ τὰ χρησιμοποιοῦμεν μίαν χαρακτηριστικὴν φράσιν τοῦ E. Lohmeyer⁶⁴, τὸ ὅποῖον ἐνίσχυσε σημαντικῶς τὰς προσπάθειάς τῆς Κριτικῆς Σχολῆς. Εἶναι δὲ χαρακτηριστικὸν

ἱστορικότητος τῆς σαρκώσεως τοῦ Λόγου (διὰ τὸν B u l t m a n n «Ὁ Λόγος δὲν ἐγένετο σὰρξ, ἀλλὰ λόγος», ὡς τονίζει ὁ A. DULLES, «Ὁ Ἰησοῦς τῆς ἱστορίας καὶ ὁ Χριστὸς τῆς πίστεως, σελ. 52) καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ. «Ἡ ἀνάστασις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δὲν εἶναι δι' αὐτὸν ἱστορικὸν («historisches») γεγονός, ἱστορικῶς διαπιστούμενον ἀλλ' «ἱστορικόν» («geschichtliches») γεγονός, τὸ ὅποῖον ἐντὸς τῆς πιστεύσεως ὑπάρξεως ἐπιτελεῖ τὴν σωτηρίαν» (K. E. ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΥ, Πρόσωπα καὶ Θέματα, σελ. 5). Ἐπομένως τὸ γεγονός τῆς Ἀναστάσεως, ὡς τοῦτο παρουσιάζεται ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ, χαρακτηρίζεται ὑπὸ τῆς Θεολογίας τῆς ἀπομυθεύσεως, ὡς «καθ' ὅλοκληρίαν μυθικὸν γεγονός» (βλ. R. BULTMANN, Neues Testament und Mythologie, ἐν Kerygma und Mythos, τόμ. 1ος, σελ. 45). «Ὁὕτω διὰ τοῦ ἱστορικοῦ σκεπτικισμοῦ τοῦ ὁ B u l t m a n n θέτει ἐν ἀμφιβόλῳ αὐτὸ τὸ ὅποῖον ἀποτελεῖ τὸν πυρῆνα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ κενώνει τὴν πίστιν ἡμῶν ἐκ τοῦ οὐσιωδέστερου αὐτῆς περιεχομένου, διότι «εἰ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, κενὸν ἔρα τὸ κήρυγμα ἡμῶν, κενὴ καὶ ἡ πίστις ἡμῶν» (Α' Κορ. 15,14). Ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον διακινδυνεύει διὰ τῆς ὅλης θεωρίας τοῦ B u l t m a n n εἶναι ἡ ἀυθεντικότης τῆς ἀποστολικῆς μαρτυρίας διὰ τὴν σωματικὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ καὶ κατὰ γενικώτερον τρόπον ἡ ὅλη διδασκαλία τῆς Κ. Διαθήκης περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ» (I. Δ. ΚΑΡΑΒΙΔΟΠΟΥΛΟΥ, Ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα τῆς Κ. Διαθήκης ἐν τῷ Προτεσταντισμῷ καὶ τῷ Ρωμαιοκαθολικισμῷ, σελ. 492).

59. Σ. Χ. ΑΓΟΥΡΙΑΔΟΥ, Ἡ Θεολογία τοῦ A. R i t s c h l, σελ. 6.

60. Πρβλ. A. L. MOORE, The Parousia in the New Testament, σελ. 69.

61. Βλ. R. BULTMANN, Jesus, σελ. 52 ἐξ. καὶ Kerygma und Mythos, τόμ. 2ος, σελ. 205 (παρὰ M. A. ΣΙΩΤΟΥ, Ἱστορία καὶ Ἀποκάλυψις, σελ. 70).

62. Πρβλ. R. H. FULLER, The Mission and Achievement of Jesus, σελ. 79.

63. R. BULTMANN, Jesus, Berlin 1926.

64. E. LOHMEYER, Κριτικὸν σημεῖωμα ἐπὶ τῆς μελέτης τοῦ B u l t m a n n «Jesus», ἐν Theologische Literaturzeitung, 1927, σελ. 433.

ὅτι, κατὰ τῆς ὑπὸ τιοαύτας προϋποθέσεις ἀνασχηματισθείσης ἱστορίας τοῦ Ἰησοῦ, ἡσκήθη ἔντονος κριτικὴ καὶ ὑπ' αὐτῶν ἀκόμη τῶν μαθητῶν τοῦ Bultmann⁶⁵, ὑπὸ τῶν ὁποίων καὶ προϋτάθη ἡ ἐπιστροφή καὶ πάλιν εἰς τὸν ἱστορικὸν Ἰησοῦν⁶⁶.

Αἱ ἀπόψεις τῆς Κριτικῆς Σχολῆς καθὼς καὶ τῆς θεολογίας τῆς «ἀπομυθεύσεως» ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἐρείδονται κυρίως ἐπὶ τῆς ἀντιλήψεως, ὅτι ἐν τοῖς Συνοπτικοῖς Εὐαγγελίοις δὲν ἔχομεν ἀμερολήπτους ἐξιστορήσεις περὶ τοῦ Ἰησοῦ ὑπὸ ἀντικειμενικῶν παρατηρητῶν, ἀλλὰ μαρτυρίας τῆς χριστιανικῆς κοινότητος περὶ τῆς πίστεως αὐτῆς εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς Μεσσίαν καὶ ὡς Υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Ἐπομένως, κατὰ τὴν φιλελευθέραν ταύτην ἐρμηνείαν τῶν βιβλικῶν διηγήσεων, τὰ γεγονότα τῆς ἱστορίας ἔχουν ἐπανερμηνευθῆ ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς κοινότητος, συμφώνως πρὸς τοὺς θεολογικοὺς αὐτῆς σκοποὺς καὶ οὕτως ἐντὸς τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἀπωλέσθη ἡ ἱστορικὴ ὁλότης καὶ ἔχει ἐναπομείνει μόνον ἐν θολῶν περιγράμματι περὶ τοῦ ἱστορικοῦ Ἰησοῦ. Σήμερον δὲ γνωρίζομεν μόνον τὸν ὑπὸ τῆς πιστευούσης χριστιανικῆς κοινότητος μεταμορφωθέντα ἱστορικὸν Ἰησοῦν εἰς τὸν «Χριστὸν τῆς πίστεως» ἢ εἰς τὸν ἐν τοῖς κειμένοις ἀπαντῶμενον «βιβλικὸν Χριστὸν».

Διὰ τοῦτο ἡ θεολογία τῆς «ἀπομυθεύσεως» ἔθεσεν ὡς ὕψιστον αὐτῆς καθήκον ν' ἀποκαθάρη τὰ βιβλικὰ δεδομένα καὶ νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ τὸ «πραγματικὸν» πρόσωπον τοῦ ἱστορικοῦ Ἰησοῦ⁶⁷. Πρὸς ἐπιτυχίαν δὲ τοῦ σκοποῦ τούτου ἀπογυμνοῦνται τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τῆς βιβλικῆς παραδόσεως ἀπὸ παντὸς στοιχείου πίστεως καὶ ἐρμηνείας ἐκ μέρους τοῦ ἀρχικοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἱστορία καὶ Πίστις, Ἰησοῦς καὶ Χριστός, Εὐαγγέλιον καὶ Κήρυγμα, ἐθεωρήθησαν πε-

65. Εἰς τὴν Σχολὴν τοῦ Bultmann ἀνήκουν οἱ: E. Käsemann, G. Bornkamm, E. Fuchs, H. Conzelmann καὶ J. M. Robinson.

66. Ἡ κίνησις τῆς ἀπομακρύνσεως ἐκ τῶν θέσεων τοῦ Bultmann, ἐπὶ τοῦ προβλήματος τοῦ «ἱστορικοῦ Ἰησοῦ», εἶναι γνωστὴ σήμερον εἰς τὴν θεολογικὴν ἐπιστήμην ὡς «Post-Bultmannian» κίνησις καὶ ἐξεφράσθη θαυμασιῶς ὑπὸ τοῦ J. M. Robinson (A New Quest of the Historical Jesus, London 1959). Τὴν ἐπιστροφήν εἰς τὸν ἱστορικὸν Ἰησοῦν ἰδιαιτέρως ὑπεστήριξαν ἐκ τῆς Σχολῆς τοῦ Bultmann, οἱ E. Käsemann, G. Bornkamm, H. Conzelmann καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ θεωρούμενος ὡς διάδοχος τοῦ Bultmann καὶ συνεχιστῆς τοῦ πνεύματος τοῦ διδασκάλου του ἐν Γερμανίᾳ Ernst Fuchs. Κατὰ τὸν Bornkamm «ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς κατέστη ὑπὸ τοῦ Bultmann ἀπλῶς σωτήριον γεγονὸς καὶ ἔπαυσε ν' ἀποτελῆ πρόσωπον, καὶ οὕτω δὲν ἔχει πλέον ἱστορίαν» καὶ κατὰ τὸν Käsemann «ὁ κηρυγματικὸς Χριστὸς τοῦ Bultmann, συνδεδεμένος τόσον ἀμυδρῶς πρὸς τὰ γεγονότα τῆς ἱστορίας, παραμένει ἀνυπόστατος, ὡς ὁ μῦθος» (A. DULLES, Ὁ Ἰησοῦς τῆς ἱστορίας καὶ ὁ Χριστὸς τῆς πίστεως, σελ. 52). Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου βλ. καὶ τὸν T. W. MANSON, The Life of Jesus: Some Tendencies in Present-Day Research, ἐν The Background of the New Testament and its Eschatology, Cambridge 1956, σελ. 211-221.

67. Πρβλ. G. E. LADD, Jesus and the Kingdom, σελ. XI κ. ἐξ.

διά αντιφατικῶν γεγονότων ἐπὶ τῶν ὁποίων ἦτο δυνατόν νὰ διεξαχθῆ ἡ μάχη τῆς «ἀπομυθεύσεως».

Δὲν νομίζομεν ὅτι εἶναι δυνατόν ἡ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἀπαντωμένη αἰσθητὴ παρουσία τῆς πίστεως τῆς πρώτης χριστιανικῆς κοινότητος, νὰ ὀδηγῆ τὴν ἔρευναν εἰς τὸ ἄκρως αὐθαίρετον συμπέρασμα ὅτι ὁ Ἰησοῦς τῆς ἱστορίας ἔχει ἀπολεσθῆ διὰ παντός διὰ τὴν ἱστορίαν, ἐπεὶδὴ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις δὲν ἐξιστορεῖται λεπτομερῆς τις βιογραφία καὶ δὲν παρουσιάζεται ἐν ἀκριβῆς «πορτραῖτο» τοῦ Ἰησοῦ καὶ τοῦ μηνύματός Του. Ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἔχομεν ἐξιστορήσεις «ὧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν» (Πράξ. 1,1) καὶ συγχρόνως ἔχομεν ἀσφαλῶς καὶ ἐρμηνείας τῆς χριστιανικῆς κοινότητος περὶ τῆς σημασίας τῶν λόγων καὶ τῶν ἔργων τοῦ Ἰησοῦ⁶⁸. Καὶ ἡ ἐρμηνεία αὐτῆ τῶν γεγονότων δὲν εἶναι αὐθαίρετος παρερμηνεία, ἀλλὰ στερεῶς ἐδραιωμένη ἐπὶ τοῦ ἰδίου τοῦ Ἰησοῦ, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀποκλίσεως ἐκ τῆς ἀληθείας⁶⁹.

Ἐπομένως, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι αἱ τέσσαρες εὐαγγελικαὶ πηγαὶ ἀναμφισβητήτως παρέχουν εἰς ἡμᾶς λογικὴν βᾶσιν ἐπὶ τῆς ὁποίας δύναται καὶ σήμερον νὰ οἰκοδομηθῆ ἡ ἱστορία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ⁷⁰. Τὰ δεδομένα δὲ τῆς ἱστορίας καὶ τῶν ἱερῶν πηγῶν δὲν μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ διακρίνωμεν — ὡς αὐθαίρετως μερὶς τις τῆς συγχρόνου θεολογίας πράττει — μεταξὺ τοῦ «Ἰησοῦ τῆς Ἱστορίας» καὶ τοῦ «Χριστοῦ τῆς πίστεως», διότι συμφῶνως πρὸς τὴν χριστιανικὴν θεώρησιν τῆς πίστεως καὶ τῆς ἱστορίας, τὰ δύο ταῦτα, πίστις καὶ ἱστορία, «δὲν ἀντιτίθενται, ἀλλ' ἀλληλοσυμπληροῦνται»⁷¹. Ἡ ἱστορία καὶ ἡ πίστις ἀνέκαθεν ἐθεωροῦντο ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὡς δύο παράλληλοι ὁδοί, αἱ ὁποῖαι ὀδηγοῦν εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον, τὴν χριστιανικὴν γνῶσιν καὶ ἐμπειρίαν.

Ἡ πρώτη χριστιανικὴ κοινότης, ὡς καὶ ἡ Ἐκκλησία, ἀνὰ τοὺς αἰῶνας

68. Βλ. κυρίως τὸ Δ' Εὐαγγέλιον καὶ τὰς Ἐπιστολάς τῶν ἱερ. συγγραφέων τῆς Κ. Διαθήκης.

69. Βλ. Α' Κορ. 11,23 ἐξ. «Ἐγὼ γὰρ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ Κυρίου, ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν» (Πρβλ. Ματθ. 26,26-28· Μάρκ. 14,22-24· Λουκ. 22,19-20)· Α' Κορ. 15,1-8 (πρβλ. Πράξ. 2,22-32· Λουκ. 24,34· Ματθ. 28,16-17· Μάρκ. 16,14· Λουκ. 24,36· Ἰωάν. 20,19· Λουκ. 24,50· Πράξ. 9,3-6· Α' Κορ. 9,1)· Γαλ. 1,6-12· Φιλιπ. 4,9· Κολ. 4,17· Α' Θεσ. 2,13· Β' Θεσ. 3,6.

70. X. LÉON-DUFOUR, Les Evangiles et l' Histoire de Jésus, Paris 1963, σελ. 319. Χαρακτηριστικόν, ἐν προκειμένῳ, εἶναι, ὅτι σήμερον καὶ αὐτὴ αὐτὴ ἡ Post-Bultmannian κίνησις ἔχει ὑπερβαθῆ ὑπὸ τοῦ νέου θεολογικοῦ κύματος τῶν νέων γερμανῶν θεολόγων πέρξου τοῦ W. P a n n e n b e r g, οἵτινες ὑποστηρίζουν, ἐπὶ τοῦ θέματος, ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ προσέγγισις τῆς ἀληθείας τῆς χριστιανικῆς ἀποκαλύψεως ὑπὸ τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης, διότι τὰ κεντρικὰ τῆς πίστεως γεγονότα, τὰ χαρακτηρισθέντα ὑπὸ τῆς ὀρθολογιστικῆς θεολογίας ὡς «ὑπερ-ἱστορικά», ἀποτελοῦν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν «τὸ πραγματικὸν ἐπίκεντρον καὶ τὴν τελείωσιν τῆς ἱστορίας» (A. DULLES, 'Ο Ἰησοῦς τῆς ἱστορίας καὶ ὁ Χριστὸς τῆς πίστεως, σελ. 58).

71. Βλ. βιβλιοκρισίαν τοῦ ὡς ἄνω ἔργου τοῦ X. L é o n - D u f o u r, ἐν τῷ Περιδικῷ «Προβλήματα Θεολογίας», 1 (1970), σελ. 61.

ἐσυνέχισε νὰ ἐρμηνεύῃ μὲ τὴν ἰδίαν πίστιν, τὰ αὐτὰ πάντοτε ἱστορικὰ δεδομένα. Καὶ ἡ θεολογία τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς μία συνεχῆς προσπάθεια οὐχὶ ἐξελιξέως τῆς πίστεως καὶ παρερμηνείας τῶν βιβλικῶν ἀληθειῶν, ἀλλ' ἀγωνιώδης ἐρμηνευτικῆ ἐγρήγορσις διατηρήσεως «τῶν δεδομένων» καὶ κατανοήσεως τῆς ἱστορίας καὶ τῶν γεγονότων, ὡς ἔχουν παραδοθῆ εἰς αὐτήν. Ἡ προσφορὰ τῆς ἀποστολικῆς καὶ πατερικῆς σκέψεως ἐπὶ τοῦ μεγίστου γεγονότος τῆς πίστεως, τῆς ἐπὶ γῆς παρουσίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἶναι ἴσως θεολογικῆ, συγχρόνως ὅμως καὶ ἀπολύτως ἱστορικῆ.

Πρόβλημα τοιοῦτον, ὡς τὸ παρὸν τῆς συγχρόνου θεολογίας, ἀντιμετώπισε καὶ ἡ ἀποστολικῆ Ἐκκλησία, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς Πρώτης Ἐπιστολῆς Ἰωάννου⁷², προερχόμενον, ὡς χαρακτηριστικῶς δηλοῦται ἐν τῇ Ἐπιστολῇ, «ἐκ τοῦ Ἀντιχρίστου»⁷³, χωρὶς τοῦτο νὰ σημαίνῃ ὅτι ὑπῆρχε διάκρισις ἐν τῇ συνειδήσει τῆς Ἐκκλησίας μεταξύ ἱστορικοῦ Ἰησοῦ καὶ πιστευομένου Χριστοῦ.

Ἡ περὶ «ἱστορικοῦ Ἰησοῦ» συζήτησις⁷⁴ ὑπὸ τῆς ἐπιστημονικῆς θεολογίας τῆς Δύσεως καὶ ἡ ἀντιμετώπισις τοῦ προβλήματος τῆς ἐγκυρότητος τῶν εὐαγγελικῶν διηγήσεων περὶ ἐσχάτων ὑπὸ τῆς θεολογίας τῆς «ἀπομυθεύσεως» ἐνέχει τεραστίους κινδύνους ἀλλοιώσεως τοῦ περιεχομένου τῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐννοίας τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἥτις ἐνδιαφέρει ἡμᾶς ἐνταῦθα. Ἰδιαιτέρως δὲ τὸ ἐγχείρημα τοῦ Bultmann ἐπισημαίνει τοὺς κινδύνους μιᾶς πραγματικῆς καθ' ἡμᾶς «μυθεύσεως» ἢ κατ' ἄλλους μιᾶς «ἀναμυθεύσεως»⁷⁵ τοῦ βιβλικοῦ λόγου. Ὁρθότατα ὁ G. E. Ladd πιστεύει, μετὰ τοῦ Martin Kahler, ὅτι ὁ νέος οὗτος «ἱστορικὸς Ἰησοῦς» εἶναι δημιουργήμα τῆς συγχρόνου «κοσμικῆς» ἐρεῦνης καὶ ὅτι ὁ Ἰησοῦς, ὅστις πραγματικῶς ἔζησεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ, δὲν εἶναι ἄλλος τις εἰ μὴ Ἐκεῖνος ὁ σταυρωθεὶς καὶ ἀναστάς ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ ἱστορικῷ καὶ ὑπὸ τῶν ἱερῶν Εὐαγγελιστῶν ἐξιστορηθεὶς Ἰησοῦς Χριστός⁷⁶.

Ἐὰν δὲ ἡ περιγραφή τῆς μορφῆς ἐκείνης τοῦ Ἰησοῦ ἐν τοῖς κειμένους τῶν Εὐαγγελίων ὑπερβαίνῃ τὴν συνήθη ἱστορικὴν ἐμπειρίαν καὶ πραγματικότητα, τοῦτο οὐδόλως σημαίνει ὅτι ἔχομεν ἔκφρασιν μυθοπλαστικὴν ὑπὸ τῆς

72. Α' Ἰωάν. 2,22· 4,2-3· 4,15· 5,1· 5,6· 5,20.

73. Α' Ἰωάν. 2,22. «Τίς ἐστὶν ὁ ψεύστης εἰ μὴ ὁ ἀρνούμενος ὅτι Ἰησοῦς οὐκ ἐστὶν ὁ Χριστός; Οὗτός ἐστιν ὁ ἀντίχριστος». Πρβλ. Α' Ἰωάν. 4,2-3. «Πᾶν πνεῦμα ὃ ὁμολογεῖ Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστὶν, καὶ πᾶν πνεῦμα ὃ μὴ ὁμολογεῖ τὸν Ἰησοῦν ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐστὶν· καὶ τοῦτό ἐστιν τὸ τοῦ ἀντιχρίστου».

74. Ἐκτενῆ συζήτησιν περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὡς ἱστορικοῦ προσώπου καὶ τὰς ἀντιθέτους διατυπωθείσας θέσεις ἐν τῇ δυτικῇ θεολογίᾳ βλ. παρὰ ΓΡ. ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ, Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὡς ἱστορικὸν πρόσωπον, Ἀθῆναι 1921, 1937.

75. Βλ. H. P. OWEN, ἐν S.J.T., 14 (1961), σελ. 197.

76. G. E. LADD, Jesus and the Kingdom, σελ. XIII.

πιστευούσης κοινότητας. Ἡ «ὑπερβολή» αὕτη καὶ τὸ «παράδοξον» τοῦτο διὰ τὴν ἱστορικὴν ἀνθρωπίνην ἐμπειρίαν ἤτο παροῦσα πραγματικότης ἐν τῷ Ἰησοῦ τῆς Ἱστορίας. Μυθοπλαστικὴ μορφή δὲν εἶναι ὁ Ἰησοῦς τῆς Ἱστορίας, ὁ Ἰησοῦς τῶν Εὐαγγελίων καὶ τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἔστω καὶ ἂν ὑπερβαίνει τὴν ἀνθρωπίνην δυνατότητα κατανοήσεως καὶ ἐρμηνείας, ἀλλὰ μῦθος σαφῆς εἶναι ὁ «ἱστορικὸς Ἰησοῦς», ἐφεύρημα τῆς ἐπιστημονικῆς θεολογικῆς ἐρεύνης, ὅστις παρουσιάσθη εἰς τὸ θεολογικὸν προσκλήνιον διὰ νὰ γίνῃ κατανοητὸς καὶ ἀποδεκτὸς ὑπὸ τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου. Καὶ ἡ προσπάθεια συγχρόνως παρουσιάσεως ἐνὸς Χριστοῦ διαφόρου τοῦ Ἰησοῦ τῶν Εὐαγγελίων, διὰ λόγους πιθανῶς ποιμαντικῆς βοήθειάς τοῦ συγχρόνου καὶ ἀντιπαραδοσιακοῦ ἀνθρώπου, ὁδηγεῖ ἡμᾶς εἰς μίαν σαφῶς νέαν μορφήν δοκητισμοῦ καὶ γνωστικισμοῦ, ἐνθα ἐγκαταλείπεται ὁ Ἰησοῦς τῆς Ναζαρέτ καὶ συγκρατεῖται μόνον ὁ ἀναστὰς Χριστὸς καὶ οὗτος πάντοτε συσχετιζόμενος πρὸς τὴν ἐκάστοτε σύγχρονον ἀνθρωπότητα καὶ τὴν ἐκάστοτε κοινωνικὴν ἐξέλιξιν⁷⁷.

Τὸ θέμα τοῦ ἱστορικοῦ Ἰησοῦ, τὸ ὁποῖον ἀντιμετωπίσαμεν ἐν πλάτει ἐναυθὰ ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα καὶ διὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἐσχατολογίας, καθ' ὅσον ἐκ τῆς σχετικῆς ἐρμηνείας δὲν ἐξαρτᾶται μόνον ἡ κατανόησις τοῦ χριστολογικοῦ δόγματος τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ἡ ὀρθὴ ἢ μὴ ἀντιμετώπισις καὶ τοῦ ἐσχατολογικοῦ θέματος τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο παρατηροῦμεν σχεδὸν πάντοτε, ἐν τῷ χώρῳ τῆς ἐρεύνης, τὰ ἐσχατολογικὰ θέματα νὰ συσχετίζωνται ἀμέσως μετὰ τοῦ ἀντιστοίχου θέματος τῆς χριστολογίας.

Κατανοοῦμεν νῦν σαφέστερον, διατὶ πᾶσα προσπάθεια ἐκκοσμικεύσεως τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος, σημαίνει συγχρόνως καὶ ἐγκατάλειψιν τῆς διὰ τῆς Ἱστορίας τῆς θείας Οἰκονομίας κατανοήσεως τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ἀπομάκρυνσιν ἐκ τῶν ἐσχατολογικῶν πλαισίων αὐτοῦ καὶ διατὶ ἡ «ἀπομύθευσις» εὔρε τελικῶς τὴν ἀποκορύφωσιν αὐτῆς ἐν τῇ προσπάθειᾳ «ἀπο-εσχατολογικοποιήσεως» («de-eschatologization») τοῦ χριστιανικοῦ κηρύγματος.

Ἡ σύγχρονος ὁμῶς συζήτησις, ἀκολουθοῦσα τὴν γραμμὴν τῆς φιλελευθέρως ἐρμηνείας κατὰ τὰς ἡμέρας μας, δὲν ἐτερματίσθη εἰς τὴν προσπάθειαν τῆς «ἀπομύθευσεως» τοῦ ἐσχατολογικοῦ στοιχείου, ἀλλ' ἔκαμεν ἐν εἰσέτι βῆμα πέραν τοῦ Bultmann, ἀπὸ τὴν μυθολογίαν εἰς τὸν συμβολισμόν. Οὕτω, κατὰ τὰς νεωτεριστικὰς τάσεις, ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Ἰησοῦ δὲν ἐκφράζεται μόνον διὰ μιᾶς μυθολογικῆς γλώσσης τῆς ἀποκαλυπτικῆς ἰουδαϊκῆς σκέψεως ἀλλὰ κατέληξε νὰ διατυπῶνται πλέον διὰ τῆς γλώσσης τοῦ συμβολισμοῦ.

Εἰς τὴν πρόσφατον βιβλικὴν συνάντησιν τοῦ Los Angeles, ἐνθα ἡ συζήτησις ἐστράφη περὶ τοῦ θέματος τῆς ἐσχατολογικῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ,

77. Πρβλ. A. MANARANCHE, Je Crois en Jésus-Christ Aujourd'hui, Paris 1968 (παρὰ τῷ περιοδικῷ «Προβλήματα Θεολογίας», 1, 1970, σελ. 62).

ἠκούσθη ἡ φιλελευθέρα κριτικὴ ἄποψις, ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐν ἀπλοῦν «σύμβολον» καὶ μόνον⁷⁸. Οὕτω, διὰ τῆς «ὑπαρξιακῆς θεολογίας» τοῦ Bultmann, ἥτις οὐσιαστικῶς ἀπορρίπτει πᾶν χρονικὸν στοιχεῖον μελλοντικῆς ἐσχατολογίας καὶ υἰοθετεῖ μίαν ἄκρατον πνευματικὴν καὶ ἄχρονον ἐσχατολογικοποίησιν τοῦ παρόντος, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑποτίθεται ὅτι πραγματοποιεῖται ὑπαρξιακῶς ἡ πλήρης πραγμάτωσις τῶν ἐσχατολογικῶν προσδοκιῶν, ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ οὐσιαστικῶς χάνει τὴν ὄντολογικὴν αὐτῆς πραγματικότητα, μὲ τὰς ἱστορικὰς καὶ ἐσχατολογικὰς τῆς διαστάσεις καὶ ὁ ἄνθρωπος καταλῆγει τελικῶς εἰς μίαν πίστιν ἄνευ ἐλπίδος.

Ἐπιπροσθέτως, ἡ προσδοκία τοῦ ἀρχικοῦ Χριστιανισμοῦ περὶ ἐνὸς «ἐπικειμένου τέλους» τῆς ἱστορίας, ἡ ὁποία «ἀπεδείχθη» ματαία, κατὰ τὴν φιλελευθέραν θεολογίαν, ἕνεκα τῆς μὴ εἰσέτι ἐλεύσεως τῆς δευτέρας τοῦ Κυρίου παρουσίας ἐν δόξῃ, ἐθεωρήθη ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ ὑπὸ τῆς συγχρόνου σκέψεως καὶ ἐπομένως ἀξία πρὸς ἀπόρριψιν ἢ τοῦλάχιστον πρὸς ἀποσιώπησιν ἐκ τοῦ χριστιανικοῦ κηρύγματος. Πᾶσα δὲ ἀναφορὰ εἰς τὴν ἐσχατολογικὴν ταύτην ἐλπίδα τοῦ μέλλοντος, χαρακτηρίζεται, ἕκτοτε, ὑπὸ τῆς συγχρόνου θεολογικῆς σκέψεως, ὡς ἀδιανόητος διὰ τὸν μηχανοκρατικὸν ἄνθρωπον τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος καὶ ὡς θεολογικὴ ἀντίληψις «ἐκτὸς ἐποχῆς», ἥτις ἐπιβάλλει ριζικὴν ἀναθεώρησιν.

Οὕτω διηνοίχθη ἡ ὁδὸς διὰ τὴν ἐκ νέου «ἀπο-εσχατολογικοποίησιν» («de-eschatologization») τοῦ καινοδιαθηκικοῦ μηνύματος, ἡ ὁποία προεβλήθη ἐν τῇ συγχρόνῳ θεολογίᾳ ὡς προσπάθεια νέας κατανοήσεως τῆς βιβλικῆς ἐσχατολογίας καὶ ἐπέπρωτο νὰ διαδραματίσῃ σημαντικὸν ρόλον εἰς τὴν σύγχρονον συζήτησιν περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ἡ προσπάθεια αὕτη τῆς «νέας κατανοήσεως», τῆς ἐπανερμηνείας τῆς ἐσχατολογίας, ἔθεσεν ὡς ὑπόβαθρον (background), ἐν ἀρχῇ, τὸν νεο-καντιανισμὸν καὶ ἀργότερον τὴν ἐπιβληθεῖσαν καὶ ἐν τῇ θεολογικῇ σκέψει ὑπαρξιακὴν φιλοσοφίαν τοῦ Martin Heidegger, δι' ὧν ἀπομακρύνεται σαφῶς ἐκ τοῦ βιβλικοῦ πνεύματος καὶ τῶν Ἰουδαϊκῶν θεολογικῶν προϋποθέσεων ἡ ὅλη ἐσχατολογικὴ συζήτησις.

Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην τῆς κυριαρχίας ἐν τῇ Δύσει τῆς θεολογίας τῆς «ἀπομυθεύσεως» καὶ τῆς ὑπ' αὐτῆς νέας ἐξάρσεως τῆς ἀπο-εσχατολογικοποίησεως τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος, ἔρχεται ἡ γνωστὴ «διαλεκτικὴ θεολογία» νὰ δώσῃ τὴν ἰδικὴν τῆς ἀπάντησιν καὶ ν' ἀπομακρύνῃ τὴν σύγχρονον

78. Βλ. τὴν ὅλην συζήτησιν τῆς συναντήσεως τοῦ Los Angeles: «Wisdom and Apocalyptic in the Message of Jesus», ἐν The Society of Biblical Literature of 108 Annual Meeting Proceeding, Missoula-Montana 1972. Πρβλ. N. PERRIN, Eschatology and Hermeneutics: Reflections on method in the interpretation of the N. Testament, ἐν J. B. L., 93 (1,1974), σελ. 3-14.

συζήτησιν ἐκ τῆς ἀρνήσεως τοῦ ἐσχατολογικοῦ στοιχείου καὶ οὕτω νὰ ὀδηγήσῃ τὴν δυτικὴν θεολογίαν εἰς πραγματικὴν ἀναγέννησιν καὶ πάλιν ἐπὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος αὐτῆς περὶ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Διὰ τῆς διαλεκτικῆς ταύτης θεολογίας ἡ καινοδιαθηκικὴ ἐσχατολογία ἔλαβε νέαν ὄθησιν καὶ ὁ Χριστιανισμὸς ἤρχισε νὰ κατανοῆται ἐκ νέου εἰς τὰς ἀληθεῖς ἐσχατολογικὰς του διαστάσεις.

Κατὰ τὴν ἄποψιν τοῦ E. Brunner ἢ K. Διαθήκη εἶναι πλήρης ἐσχατολογικοῦ περιεχομένου⁷⁹, ὁ δὲ Χριστιανισμὸς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ κατανοηθῇ εἰς τὰς πραγματικὰς του ἐσχατολογικὰς διαστάσεις ἐὰν δὲν ἐννοήσωμεν τὴν ὑπάρχουσαν ὀργανικὴν σχέσιν μεταξὺ χριστιανικῆς πίστεως καὶ Μεσσίου Χριστοῦ, κατὰ τὸν K. Barth⁸⁰. Ἐπὶ δὲ τοῦ προβλήματος τῆς ἐγγύτητος ἢ ἐπιβραδύνσεως τῆς ἐλεύσεως τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἡ διαλεκτικὴ θεολογία, ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Barth, ἀντιδρᾷ πρὸς οἰονδήποτε χρονικὸν προσδιορισμὸν, ὅστις ἤθελεν ἔλθει δι' ἱστορικῆς ἢ κοσμικῆς τινος καταστροφῆς, ἵνα θέσῃ ἐν τέλος εἰς τὸν χρόνον ἢ τὸν κόσμον.

Ἡ ἔννοια τοῦ «τέλους τῆς ἱστορίας» εἶναι διαλεκτικῆς φύσεως καὶ δὲν πρέπει νὰ ἐρμηνευθῇ ἐν χρονικῇ ἐννοίᾳ, καθ' ὅσον τὸ «τέλος» τοῦτο εἶναι πάντοτε «ἐγγύς», τιθέμενον ἀσφαλῶς ἐκτὸς χρονικοῦ προσδιορισμοῦ⁸¹. Ὑπὸ τὴν προοπτικὴν ταύτην ἡ ἐσχατολογικὴ ἐλπίς διὰ τὸ μέλλον χάνει τὴν μελλοντικὴν αὐτῆς τελικότητα καὶ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ κατανοεῖται ὡς ἡ αἰωνιότης, πρὸ τῆς ὁποίας ἴσταται πάντοτε ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτοῦ πορείᾳ πρὸς τὸ τέλος. Ἡ δὲ ἀναμονὴ τῆς τελικῆς Παρουσίας καὶ τῆς ἐλεύσεως τῆς βασιλείας δὲν εἶναι τι ἄλλο ἢ ἡ ἀναγνώρισις τῆς σοβαρότητος τῆς ἐνεργοῦ παρουσίας τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς πραγματοποιήσεως. Ἡ βασιλεία, ἐπομένως, τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι τι τὸ ἀναμενόμενον ἢ ἐπικείμενον εἰς τὸ μέλλον ἀλλά, διαλεκτικῶς θεωρουμένη, εἶναι πάντοτε παρούσα καὶ πάντοτε ἐρχομένη. Τὸ ἀνθρώπινον γένος ἤδη ἀπὸ τοῦ παρόντος ζῆ ἐντὸς τῆς ἀτμοσφαιρας τῆς ἡμέρας τοῦ Κυρίου καὶ ὁ πιστὸς ἄνθρωπος, ὅστις ἀναμένει τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἔλευσιν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἤδη ἴσταται πρὸ τῆς «ἐσχάτης ὥρας»⁸².

Διὰ τὸν K. Barth καὶ τὴν διαλεκτικὴν θεολογίαν, ὅταν λέγωμεν ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐγγύς, δὲν πρέπει νὰ συσχετίσωμεν τὴν ἐγγύτητα ταύτην μὲ τὸν χρόνον ἀλλὰ μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς αἰωνιότητος, ἡ ὁποία ἀσφαλῶς κεῖται ὑπὲρ πάντα χρόνον. Διὰ τοῦτο ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐγγύς εἰς ἐκάστην ἱστορικὴν στιγμήν, καθ' ὅσον ἐκάστη στιγμή τοῦ χρόνου εἶναι ὁ ἐσχατος καιρὸς. Εἶναι, ἐπομένως, ὀρθὸν νὰ λέγωμεν εἰς ἐκάστην στιγμήν: ἡ βασιλεία τοῦ

79. E. BRUNNER, *Die Mystic und das Wort...*, Tübingen 1928², σελ. 258.

80. K. BARTH, *The Epistle to the Romans*, Ἀγγλ. μετ., Oxford 1933, σελ. 314.

81. K. BARTH, "Ἐνθ' ἄνωτ.", σελ. 30.

82. K. BARTH, "Ἐνθ' ἄνωτ.", σελ. 484, 501.

Θεοῦ εἶναι ἐγγύς, «ἡγγικεν». Οὕτως ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ κατανοεῖται, ἐν μεταφυσικῇ ἐννοίᾳ, ὡς πραγματικότης τῆς διαλεκτικῆς τῆς αἰωνιότητος ἐν χρόνῳ καὶ οὐχὶ τῆς διαλεκτικῆς τοῦ χρόνου ἐν τῷ παρόντι⁸³. Καὶ ἐπ' αὐτοῦ εὐρισκόμεθα ἐγγύτατα πρὸς τὰς σχετικὰς ἀντιλήψεις τῆς «ὑπαρξιακῆς» θεολογίας.

Ἐπὶ τῆς αὐτῆς γραμμῆς τῆς νέας ἐσχατολογικῆς κινήσεως τοποθετοῦνται καὶ οἱ γνωστοὶ διαλεκτικοὶ θεολόγοι Paul Althaus καὶ Emil Brunner. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος, ἐνῶ ἤσκησεν αὐστηρὰν κριτικὴν ἐπὶ τῶν ἀπόψεων τοῦ Barth καὶ διαφέρει εἰς πολλὰ σημεῖα ἢ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ θεολογία του, τελικῶς συνετάχθη μετ' αὐτοῦ εἰς τὰς περὶ τοῦ «τέλους τοῦ κόσμου» ἀπόψεις τῆς ἐν λόγῳ κινήσεως· ὁ δὲ δεῦτερος οὐδέποτε διενόηθη τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ὡς μίαν καθαρὰν ὑπερχρονικὴν ἐννοίαν (Barth) ἢ ὡς ἐσωτερικὴν κατάστασιν ὑπαρξιακῆς βιώσεως τῆς ἐσχατολογίας (Bultmann), ἀλλ' ἄφησεν ἀνοικτὸν τὸ θέμα τῆς μελλοντικῆς διαστάσεως αὐτῆς, χωρὶς ν' ἀποκλείῃ τὴν ἐν χρόνῳ ἔλευσίν τῆς⁸⁴.

Ἐχει ἤδη ἐπισημανθῆ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ἡ σχέσις καὶ ἡ συγγένεια τῆς «ὑπαρξιακῆς» θεολογίας τοῦ R. Bultmann μετὰ τῆς «διαλεκτικῆς» θεολογίας τοῦ K. Barth, μάλιστα δὲ καθ' ὃν χρόνον ὁ πρῶτος ἀνῆκε παλαιότερον εἰς τὸν κύκλον τῶν συνεργατῶν τοῦ δευτέρου, διὰ τοῦτο καὶ ἡ κριτικὴ ἣν ἤσκησεν ὁ Barth ἐπὶ τῶν ἐσχατολογικῶν ἀντιλήψεων τῆς σχολῆς τῆς «ἀπομυθεύσεως» ἔχει ἰδιαιτέραν βαρύτητα. Αἱ δὲ θέσεις τῆς «διαλεκτικῆς» θεολογίας ἐπὶ τοῦ προβλήματος τῆς ἐσχατολογίας θεωροῦνται ὡς ἐκ τῶν ἔνδον ἀνατροπῆ τῶν ἀντιεσχατολογικῶν ἀπόψεων τῆς «ὑπαρξιακῆς» θεολογικῆς κινήσεως.

(Συνεχίζεται)

83. G. LUNDSTRÖM, *The Kingdom of God*, σελ. 142-143.

84. G. LUNDSTRÖM, *Ἐνθ' ἄνωτ.*, σελ. 154.